

V L A A M S P A R L E M E N T

Zitting 2007-2008

3 juli 2008

ONTWERP VAN DECREET

**houdende instemming met het verdrag van Lissabon
tot wijziging van het verdrag betreffende de Europese Unie
en het verdrag tot oprichting van de Europese Gemeenschap, en de slotakte,
ondertekend in Lissabon op 13 december 2007**

HOORZITTING

VERSLAG

**namens de Commissie voor Buitenlands Beleid, Europese Aangelegenheden,
Internationale Samenwerking en Toerisme
uitgebracht door mevrouw Anissa Tamsamani**

Samenstelling van de commissie:

Voorzitter: de heer Karim Van Overmeire.

Vaste leden:

de heren Stefaan Sintobin, Roland Van Goethem, Luk Van Nieuwenhuysen, Karim Van Overmeire, John Vrancken;

de dames Sabine Poleyn, Miet Smet, de heren Luc Van den Brande, Johan Verstreken;

de heer Marnic De Meulemeester, de dames Stern Demeulenaere, Anne Marie Hoebeke;

de heren Flor Koninckx, Jan Roegiers, mevrouw Anissa Temsamani.

Plaatsvervangers:

de dames Agnes Bruyninckx, Hilde De Lobel, de heer Werner Marginet, mevrouw Marie-Rose Morel, de heer Christian Verougstraete;

de heer Ludwig Caluwé, mevrouw Cindy Franssen, de heer Koen Van den Heuvel, mevrouw Monica Van Kerrebroeck;

de heren Louis Bril, Patrick De Klerck, Marc van den Abeelen;

de heren Bart Caron, Kurt De Loor, Jacky Maes.

Toegevoegde leden:

de heer Jan Loones;

de heer Eloi Glorieux.

Zie:

1653 (2007-2008)

– Nr. 1: Ontwerp van decreet + Bijlage

INHOUD

	Blz.
I. Inleidende situering door de commissievoorzitter	4
II. Bespreking met de heer Jean-Luc Dehaene	4
1. Uiteenzetting door de heer Jean-Luc Dehaene	4
2. Vragen en opmerkingen van de leden en antwoorden van de heer Dehaene	7
III. Bespreking met de heer Eric Verhulst	12
1. Uiteenzetting door de heer Eric Verhulst	12
2. Vragen en opmerkingen van de leden en antwoorden van de heer Verhulst	15
IV. Bespreking met de heer Natan Hertogen	19
1. Uiteenzetting door de heer Natan Hertogen	20
2. Vragen en opmerkingen van de leden en antwoorden van de heer Hertogen	23

DAMES EN HEREN,

In de Commissie voor Buitenlands Beleid, Europese Aangelegenheden, Internationale Samenwerking en Toerisme werd op dinsdag 24 juni 2008, naar aanleiding van de behandeling van het ontwerp van decreet houdende instemming met het verdrag van Lissabon tot wijziging van het verdrag betreffende de Europese Unie en het verdrag tot oprichting van de Europese Gemeenschap, en de slotakte, ondertekend in Lissabon op 13 december 2007, een consensus bereikt over het organiseren van een hoorzitting met een aantal deskundigen. Als datum voor deze hoorzitting werd donderdag 26 juni 2008 vooropgesteld. Tijdens de ochtendessie werden de heren Jean-Luc Dehaene en Eric Verhulst gehoord. In de middagessie kwam de heer Natan Hertogen aan het woord.

I. INLEIDENDE SITUERING DOOR DE COMMISSIEVOORZITTER

De voorzitter: Collega's, gezien deze hoorzitting op minder dan een dag diende georganiseerd te worden, zijn niet alle voorgestelde sprekers in staat geweest om op onze uitnodiging in te gaan. Ik wil u dan ook, heel in het kort, een stand van zaken geven. Professor Hendrik Vos, professor Danny Pieters en professor Matthias Storme konden zich wegens examens en deliberaties onmogelijk vrijmaken. Dat academici zich in deze specifieke periode van het jaar niet kunnen vrijmaken, is ook iets waar ik ten volle begrip voor heb. Emeritus-professor Frank Delmartino bevindt zich momenteel in het buitenland en was dus ook niet in staat om aan onze activiteiten deel te nemen.

Er is daarnaast ook contact gezocht met de heer Paul Goossens die als journalist het Europeagebeuren van nabij opvolgt. Hier heeft zich een wat bijzondere situatie voorgedaan. De heer Goossens heeft per mail aan het commissiesecretariaat laten weten dat hij hier niet wenst aanwezig te zijn.

Op zijn eigen vraag, geef ik u woordelijk kennis van zijn argumentatie: "Geachte heer, Ik ben bereid naar de hearing in het Vlaams Parlement over het Verdrag van Lissabon te komen indien het Vlaams Belang zijn klacht bij het Centrum voor Racismebestrijding tegen mij intrekt. In De Morgen [van] 14 juni 2006 (sic) formuleerde ik mijn opinie over het Ierse nee en dat inspireerde de Europarlementsleden van het Vlaams Belang tot een klacht bij het Centrum. Hoe kan ik in het Vlaams Parlement over hetzelfde onderwerp vrijuit praten, als de voorzitter van de betrokken parlementscommissie en/of de leden van zijn partij mijn uitspraken zou[den] gebruiken in het geding dat ze tegen mij aanspannen. Pas als het Vlaams

Belang die hypotheek op de vrije meningsuiting wegneemt, is een volwassen gesprek en een fair debat in het Vlaams Parlement mogelijk. Ik zou het op prijs stellen indien u deze tekst aan alle leden van de parlementscommissie doorspeelt. Met vriendelijke groeten, Paul Goossens."

U zult begrijpen dat ik als voorzitter van deze commissie in deze niet bevoegd ben om een initiatief te nemen. Onze commissie kan derhalve enkel kennis nemen van dit schrijven en deze verklaring mee opnemen ten behoeve van het verslag.

Uiteindelijk hebben we, na heel wat inspanningen, toch drie mensen gevonden die zich op korte termijn konden vrijmaken om deel te nemen aan onze hoorzittingen. Het betreft achtereenvolgens de heer Jean-Luc Dehaene, de heer Eric Verhulst en de heer Natan Hertogen. De eerste twee personen horen we in de voormiddag, de heer Hertogen horen we deze namiddag.

II. BESPREKING MET DE HEER JEAN-LUC DEHAENE

De voorzitter: Onze voormalige premier, de heer Jean-Luc Dehaene hoef ik u eigenlijk nauwelijks voor te stellen. Zijn cv is lang en indrukwekkend. Ik wil me hier dan ook beperken tot zijn meest in het oog springende activiteiten op Europees niveau. Zo was hij voorzitter van de groep van wijzen die commissievoorzitter Prodi adviseerde voor de IGC (Intergouvernementele Conferentie). Hij was lid van de Conventie, lid van de Groep van Laken en vicevoorzitter van de Europese Conventie 2002-2003. Hij is momenteel minister van staat, lid van het Europees Parlement en voorzitter van de raad van bestuur van het Europacollege. Ik geef hem nu graag het woord voor wat ongetwijfeld een boeiende uiteenzetting zal worden.

1. Uiteenzetting door de heer Jean-Luc Dehaene

De heer Jean-Luc Dehaene: Het Verdrag van Lissabon neemt de facto de inhoud van het Grondwettelijke Verdrag over, weliswaar met weglating van een aantal symbolen – vlag, volkslied en dergelijke meer – die men meestal associeert met een eigenlijke grondwet. Op het vlak van de inhoud zijn de teksten van het Grondwettelijke Verdrag echter perfect terug te vinden in de tekst van het Verdrag van Lissabon. Als dit parlement het Grondwettelijke Verdrag goedgekeurd heeft – wat het effectief gedaan heeft – kan het moeilijk hard maken dat het niet eens is met het Verdrag van Lissabon.

Ik wil vooreerst ingaan op de kritiek, die ook bij het

Ierse referendum vaak gehoord is, namelijk dat het verdrag op zich onleesbaar is. Die kritiek is theoretisch misschien wel terecht, maar wordt verkeerdlijkelijk aan ‘Europa’ verweten. Het Grondwettelijke Verdrag kwam immers in de plaats van alle bestaande verdragen, had een coherente structuur en vormde een, weliswaar technisch, maar goed leesbaar geheel. Met het Verdrag van Lissabon grijpt men terug naar de beproefde techniek van de verdragen van Maastricht, Amsterdam en Nice, namelijk de amendering van bestaande teksten. Het Verdrag van Lissabon is daardoor een opsomming van amendementen van bestaande teksten. Zonder die oorspronkelijke teksten zijn die amendementen inderdaad moeilijk te begrijpen.

Om op een nuttige en zinvolle manier over het Verdrag van Lissabon te kunnen discussiëren, is het noodzakelijk te beschikken over een – op dit ogenblik noodzakelijkerwijze nog officieuze – coördinatie van de teksten die finaal tot stand zullen komen nadat het verdrag is goedgekeurd. Ik kan hier vaststellen dat het parlement beschikt over de gecoördineerde tekst zoals hij door het ministerie van Buitenlandse Zaken is opgesteld. Het wordt dan meteen ook duidelijk dat het hier eigenlijk gaat om twee verdragen, namelijk het Verdrag betreffende de Europese Unie en het Verdrag betreffende de werking van de Europese Unie. Op die manier bekeken, levert het Verdrag van Lissabon finaal misschien zelfs een betere structuur dan het geval was met het Grondwettelijke Verdrag.

Het Grondwettelijke Verdrag bestond in wezen uit vier delen, waarbij het laatste deel een aantal overgangsbepalingen omvatte. Het eerste deel van het Grondwettelijke Verdrag was de eigenlijke Grondwet, het tweede deel bevatte het Handvest van de Fundamentele Rechten, het derde deel vormde de concrete beleidstoepassing van het eerste deel. Het Verdrag van Lissabon behoudt de essentie van het eerste deel, maar dan in de vorm van een verdrag, het Verdrag betreffende de Europese Unie. Het Handvest van de Fundamentele Rechten is als bijlage bij dat verdrag gevoegd. In het verdrag zelf is echter een verwijzing naar dat charter opgenomen die er de volledige rechtskracht aan geeft. Op die manier bereikt men dus hetzelfde resultaat als destijds bij de totale integratie – als deel twee – in het Grondwettelijke Verdrag. De toepassingsbepalingen worden nu in een afzonderlijk verdrag ondergebracht: het Verdrag betreffende de werking van de Europese Unie. Dat verhoogt de leesbaarheid aanmerkelijk. Uiteindelijk zit men dus met twee relatief goed leesbare teksten.

Als we de vergelijking maken met de Belgische situatie, vormt het Verdrag betreffende de Europese Unie het equivalent van de Grondwet, terwijl het

Verdrag betreffende de werking van de Europese Unie het equivalent is van de wetten met bijzondere meerderheid en de toepassingswetten van de Grondwet. Het ware optimaler, maar niet haalbaar, mocht het Verdrag betreffende de Europese Unie het basisverdrag zijn en het Verdrag betreffende de werking van de Europese Unie een daaraan ondergeschikt toepassingsverdrag. De voorwaarden van amendering voor dat tweede verdrag zouden dan soepeler kunnen zijn dan de zware verdragsrechtelijke procedure die sowieso noodzakelijk zal blijven voor het Verdrag betreffende de Europese Unie.

Gezien het bestaan van de gecoördineerde tekst is de kritiek dat het verdrag onleesbaar is, op zich dus niet terecht. Het betreft immers twee verdragen die in hun geconsolideerde versie al bij al vrij goed leesbaar zijn en die inhoudelijk overeenstemmen met het Grondwettelijke Verdrag. De verschillende geleidingen in de Unie zijn hierbij betrokken geweest op het niveau van de Conventie die de basistekst heeft gemaakt. Het Verdrag van Lissabon is in zekere zin dus niet meer dan een technische procedure om de impasse na de negatieve referenda in Frankrijk en Nederland te breken.

Ook een derde element speelt een rol in het publieke debat. Aan institutionele verdragen als het Verdrag van Lissabon is de moeilijkheid verbonden dat het noodzakelijkerwijze steeds om een compromistekst gaat. In Europa zijn er immers meerdere visies over de te volgen weg. Om vooruitgang te boeken, is een compromis nodig. Ook de verschillende fasen in de staatsvorming in België zijn compromissen van visies op de Belgische staat. Dergelijke compromissen gaan wel een tijdje mee maar maken uit hun aard telkens ook een nieuwe fase noodzakelijk. Zulks is ook met de Europese teksten het geval.

Naast het argument van de onleesbaarheid – waarbij men gemakshalve het bestaan van de gecoördineerde teksten negeert – heeft ook het argument van onvolledigheid meegespeeld in het Ierse referendum. In de publieke opinie heeft het woord compromis ten onrechte vaak een negatieve connotatie. In dit geval is het de enige manier om vooruitgang te boeken.

Het Verdrag van Lissabon heeft zoals het Grondwettelijke Verdrag een dubbele doelstelling. Vooreerst is er het streven de efficiëntie in de besluitvorming behouden in een Unie met 27 lidstaten. Een van de kernelementen is dat de ministerraad bij meerderheid moet kunnen beslissen. De ministerraad wordt in het Verdrag van Lissabon omschreven als een soort tweede parlementaire kamer, naast het rechtstreeks verkozen Europees Parlement. De ministerraad bestaat uit vertegenwoordigers van de verschillende regeringen. De tegenhanger van de beslissing bij meerderheid in de ministerraad is de volheid van

bevoegdheid van het Europees Parlement, waardoor meteen ook het democratische karakter van de besluitvorming geaccentueerd wordt.

Een tweede element is Europa de noodzakelijke instrumenten geven om de uitdagingen van de globalisering aan te kunnen. Dat slaat naast de opportuniteiten overigens ook op de bedreigingen die onmiskenbaar uitgaan van de globalisering zoals terrorisme, ongecontroleerde migratiestromen, grensoverschrijdende criminaliteit. Een efficiënte bestrijding van die kwalen vergt een supranationale aanpak. Anderzijds moet Europa op vlak van buitenlandse politiek en defensie meer slagkracht krijgen. Dat staat naast het vergroten van de bevoegdheden van Europa op vlak van energie en klimaatverandering. Ook dat zijn grote uitdagingen van de globalisering.

Essentieel is immers dat instellingen zich moeten aanpassen aan een veranderende wereld. Natiestaten zijn bijvoorbeeld ontstaan als antwoord op de industrialisering. Een geïnformatiseerde en geglobaliseerde maatschappij vraagt om decentralisatie. De informatietechnologie maakt immers differentiatie en decentralisatie mogelijk. Die maatschappij vraagt echter tegelijk ook om grotere eenheden om de globale wereld in evenwicht te brengen en te organiseren. De globalisering is op zich een neutrale factor. Hoe een en ander precies afloopt hangt dan weer af van de organisatie. Een evenwicht is maar mogelijk als er grote eenheden in de wereld zijn. Sommige landen zijn grote eenheden op zich, China, India, Brazilië, de Verenigde Staten. Europa is een geatomiseerd continent. Het kan alleen voldoende gewicht in de weegschaal leggen als het over de grote wereldproblemen met één stem spreekt. Europa heeft de realiteit van dat potentieel trouwens al bewezen, onder andere in de onderhandelingen in de Wereldhandelsorganisatie over klimaatwijziging.

Het Verdrag van Lissabon probeert Europa daarvoor de nodige instrumenten te geven. Ten gronde is hier eigenlijk sprake van een beweging die complementair is aan de decentralisatie in de verschillende lidstaten. De beide zijn absoluut niet contradictoer. Die beweging gebeurt immers ook op wereldvlak: enerzijds is er de globalisering en anderzijds, dankzij de informatietechnologie en de informatiemaatschappij, een grondige decentralisatie. De bevoegdheden kunnen hierdoor worden toegekend aan het meest geschikte niveau. Kortom, de essentie van het verdrag is het behoud van de efficiëntie van de Unie en het positioneren van Europa als 'global actor' in het 'global government'.

De tekst is, zoals gezegd, een compromis. Als ik de vrije hand had om hem te herschrijven, zou hij er ongetwijfeld anders uitzien en een stuk verder gaan inzake integratie. Er zijn nu eenmaal twee tendensen

in Europa, de ene benadrukt het supranationale, de andere het intergouvernementele. Het verdrag is een compromis tussen de beide strekkingen. Als compromistekst beantwoordt het aan dezelfde normen als het Grondwettelijke Verdrag.

Het Ierse referendum stelt, naar het zich laat aanzien, een dubbel probleem aan de orde. Vooreerst het probleem van de besluitvorming binnen de Unie. Kan één lidstaat, en dan nog een kleine lidstaat, het geheel tegenhouden? In een democratisch bestel is het vreemd dat een land met ongeveer 3 miljoen inwoners de rest van Europa met meer dan 450 miljoen inwoners kan tegenhouden. Dat moet opgelost worden, zo niet zal dat voor problemen blijven zorgen.

Ook aan de wijze van besluitvorming die hier werd gehanteerd, met name het referendum – dat in Ierland een grondwettelijke verplichting is – is een groot gevaar verbonden. Als een referendum een meer democratische besluitvorming is dan een parlementaire goedkeuring, moet een parlement zich toch wel vragen stellen bij zijn wezen, zijn essentiële bestaansgrond. Een parlement is een verkozen instantie die van de bevolking de opdracht krijgt om tot besluiten te komen. Als zijn besluiten als niet democratisch gelegitimeerd worden gezien, en er een referendum nodig is, heeft dat parlement een probleem. Daarenboven speelt bij een referendum nog een ander probleem mee. Een ja is duidelijk, het verdrag is goedgekeurd. Voor een neen neemt niemand de verantwoordelijkheid en niemand wil of kan die neen verklaren.

Opiniepeilingen die worden afgenomen na een referendum bewijzen trouwens zonneklaar dat er vrijwel altijd zeer uiteenlopende motieven meespelen in het stemgedrag van de mensen. Vaak stemmen mensen om redenen die zelfs helemaal niets met het verdrag te maken hebben. Ongeveer 73 procent van de Ieren zegt daarenboven het verdrag nu verworpen te hebben omdat ze er van uitgaan dat ze wat later nog een tweede, betere kans zullen krijgen. Die veelheid aan niet-relevante factoren zijn eigen aan de techniek van het referendum. Dat is een van de redenen waarom ik een referendum, om het zacht uit te drukken, zeker niet het summum van democratie vind.

De leiders van Europa hebben op de recente Europese Raad in Brussel dan ook terecht erop aangedrongen dat de andere landen zouden doorgaan met ratificeren. Dat zal Ierland bij een eventueel tweede referendum voor zijn verantwoordelijkheid stellen. Volgens de reeds genoemde opiniepeilingen speelde ook nog een andere factor, namelijk de indruk dat men ongestraft neen kon zeggen. Als bij een tweede referendum alle andere landen het verdrag geratificeerd hebben, zal het voor de Ieren duidelijk zijn dat hun stemgedrag wel degelijk consequenties hebben.

Dan rijst immers onvermijdelijk de vraag of ze er wel nog bij willen horen.

2. Vragen en opmerkingen van de leden en antwoorden van de heer Dehaene

De heer Jan Roegiers: Na het Ierse neen heeft onder meer minister van Buitenlandse Zaken De Gucht gesuggereerd om zonder Ierland verder te doen. Een andere optie is het Europa van de twee snelheden. Wat denkt de heer Dehaene daarover?

Ook in dit parlement worden er vragen gesteld bij een snelle ratificatie. Is die spoed wel nodig? Komt het verdrag tegemoet aan de opmerkingen over het democratische, het sociale en het culturele deficit van Europa?

De heer John Vrancken: Met het referendum heeft Ierland aangetoond dat het de Europese Unie niet nodig heeft om economisch succesvol te zijn. Bij de burger bestaat er een zekere aversie tegen de Europese instellingen. Hij ziet Europa als een geldverslindende bureaucratische instelling. Een gedegen informatiecampagne zou daar natuurlijk wel aan kunnen verhelpen. Dat zou de weegschaal naar de andere kant kunnen doen overhellen. Dat is echter een van de redenen waarom er, in de huidige stand van zaken, in vele landen zeker niet gekozen is voor een referendum.

Volgens de heer Dehaene zou de besluitvorming via referendum ondergeschikt moeten zijn aan de besluitvorming van het parlement. Het vorige verdrag is er in de Kamer op enkele uren tijd doorgejaagd. De tekst werd trouwens ter zitting aan de volksvertegenwoordigers overhandigd. Dat is ook niet bepaald een goed voorbeeld van democratie. Alleen al de burger informeren over de inhoud van het verdrag, is een argument voor referenda.

De heer Luk Van Nieuwenhuysen: Het stoort me dat de heer Dehaene het Verdrag van Lissabon vergelijkt met de Belgische compromissen. Die hebben immers geleid tot de huidige impasse, en dan gaat het bij ons nog maar over twee gemeenschappen. Noch de Franstaligen, noch de Vlaamse meerderheid kunnen zich nog terugvinden in de gang van zaken. Is het aangewezen dat Europa op deze weg voortgaat?

Het is niet goed voor de burgerzin van de bevolking om, tegen de huidige verdragsregels in, de uitslag van het referendum te negeren en toch voort te gaan met de ratificatie van Lissabon. De uitslag in Ierland is allicht geen unicum maar weerspiegelt de mening die in vele andere landen heerst. Het Verdrag van Lissabon is immers niet meer dan de herformulering

van het Grondwettelijke Verdrag en dat is in Nederland en in Frankrijk door de meerderheid van de bevolking afgewezen.

Ik ben het er niet mee eens dat een referendum niet bruikbaar is voor ingewikkelde aangelegenheden. Het komt de beleidsmakers dan maar toe om dergelijke ingewikkelde zaken voldoende begrijpelijk voor te stellen. Ik ben het niet eens met de keuze tussen een representatieve democratie en een referendum. Een combinatie van de beide moet, zeker op gewichtige momenten als deze, mogelijk zijn.

Het zal wel kloppen dat het neen van de Ieren niet eenduidig is, maar hetzelfde zal vermoedelijk ook gelden voor het ja van anderen.

Er is een vrij verkeer van goederen, diensten, personen en kapitaal. Dat is een verworvenheid. Iedereen is het ermee eens dat het een basis is voor de welvaart. Heel wat mensen vragen zich echter af of die welvaart niet kan worden gehandhaafd met het behoud van de huidige situatie of zelfs met een meer beperkte EU, in de zin van een vrijhandelszone. Wat zegt de heer Dehaene aan diegenen die van oordeel zijn dat een vrijhandelszone met een beperkt centraal gezag en uiteraard een grote democratische inbreng van de burgers te verkiezen is boven de politiek van een eengemaakt Europa? Drie niet-lidstaten IJsland, Noorwegen en Zwitserland staan immers aan de top op het vlak van persoonlijke welvaart van de burgers.

Ondanks de uitspraak van het Ierse volk wil de heer Dehaene het verdrag toch nog snel laten ratificeren. Nochtans is het ook nog niet duidelijk of Tsjechië het verdrag zal ratificeren, een aantal senatoren hebben er immers het Hooggerechtshof gevat. In het Verenigd Koninkrijk is er ook een klacht ingediend bij het High Court over de goedkeuring van het Verdrag van Lissabon. Het Duitse Grondwettelijke Hof in Karlsruhe is eveneens gevat door een klacht dat het verdrag strijdig is met de Duitse grondwettelijke bepalingen over soevereiniteit. Is het, in het licht daarvan, niet beter de evolutie in die landen af te wachten?

De heer Roland Van Goethem: Als de inhoud van het Verdrag van Lissabon bijna gelijk is aan de inhoud van het Grondwettelijke Verdrag, is Ierland in wezen niet het eerste maar het derde land dat neen zegt. Bij een neen gaat er telkens een belerend Europees vingertje de lucht in. Dat gaat in tegen het democratische besluitvormingsproces. Het is overigens ook niet echt waar dat één klein landje de unie afremt, de bevolking van de andere landen heeft gewoon niet de mogelijkheid gehad om er zich over uit te spreken. In de huidige stand van de verdragen, kan Ierland overigens op geen enkele juridisch sluitende manier worden uitgesloten.

De Europese leiders willen het referendum van Ierland omzeilen. Het ware mijns inziens beter om na te gaan waarom de bevolking van drie landen ondertussen de tekst afgeschoten heeft en dienovereenkomstig de nodige verbeteringen aan te brengen. Als de bevolking duidelijke informatie krijgt, kan ze zelf gefundeerd oordelen. Snelle ratificatie om Ierland onder druk te zetten, is bepaald niet democratisch te noemen, het is integendeel een vorm van brute machtspolitiek.

De heer Stefaan Sintobin: Moet er na het Ierse neen een Europa komen van de twee snelheden? Tijdens een eerdere hoorzitting in deze commissie – toenmaals naar aanleiding van de Europese Grondwet – toonde de heer Dehaene zich daar voorstander van. Hoe verloopt zulks dan op langere termijn? Is het de bedoeling dat de landen die voorlopig achterblijven later ook toetreden tot het koppeloton? Twee snelheden zullen volgens mij alleen maar leiden tot grotere verschillen tussen beide groepen. Dat zal de aversie van de burgers in de landen die achterblijven, alleen maar vergroten.

Tijdens diezelfde vorige hoorzittingen in het parlement zeiden sprekers uit de links-progressieve hoek dat het Grondwettelijke Verdrag duidelijk een neoliberal werkstuk is. Er zou sprake zijn van een democratisch én een sociaal deficit. Dat is trouwens misschien een van de vele redenen waarom Ierland tegen het verdrag heeft gestemd en waarom er ook in andere landen toch heel wat kritiek is.

Een van de veel gehoorde kritieken is dat Europa te snel uitgebreid is met te veel nieuwe landen. Volgens die kritiek zou het beter geweest zijn om eerst de instellingen op orde te stellen, de zogenaamde ‘verdieping’. Ook het Verdrag van Lissabon legt de geografische grenzen van Europa niet vast. Ook dat zal problemen veroorzaken, want het betekent dat Europa steeds uitbreidbaar is. Dat kan ook te maken hebben met de eventuele toetreding van Turkije. Mocht het ooit zo ver komen, dan zal de aversie van de burgers in Europa nog groter worden.

Mevrouw Marie-Rose Morel: Op 4 december 2007 was de heer Dehaene ook aanwezig op de zitting in het Europees Parlement. Daar werd uitleg gegeven over het Verdrag van Lissabon. De vertegenwoordigers van Ierland die voor het verdrag waren, vroegen de EU daar om een ja-campagne te steunen. Ze zouden daarbij niet vermelden dat de campagne met Europees geld gesteund werd. Ik heb me de afgelopen dagen dood geërgerd als politici, zoals de heer Ivo Belet en mevrouw Annemie Neyts, op de televisie verkondigen dat voornamelijk de neen-voorstanders een grote campagne hadden opgezet. Zijn er vanuit Europa enkel fondsen naar de ja-campagne gegaan? Bij een democratie moeten mid-

delen toch naar beide kampen gaan.

Reeds in 2007 bestempelde ‘The Economist’ het Verdrag van Lissabon als onleesbaar, ongenadig complex en bewust obscuur. Vooral het laatste etiket beangstigt me, als men iets obscuur houdt, heeft men meestal iets te verbergen. Ik citeer even: “Whatever your views on the treaty, this is a farce and it has consequences stretching far beyond Europe.”. Dat bewijst dat men niet voorzichtig genoeg kan zijn met het ratificeren.

De oorspronkelijke tekst, de Europese Grondwet, is destijds genadeloos afgestraft in Nederland en in Frankrijk. In Frankrijk luidde het dan dat het referendum eigenlijk ging over de toetreding van Turkije. Het ene is echter niet los te koppelen van het andere. Als de eurocraten toch overtuigd zijn van de kwaliteiten van de tekst, waarom durven ze de test van een aantal referenda niet aan te gaan? Het risico bestaat dat een aantal landen neen zeggen, maar dan zou op zijn minst het reële draagvlak voor een en ander duidelijk worden.

Bij de Europese Grondwet hadden initieel meer dan twaalf lidstaten zich voorgenomen een referendum te organiseren. Bij de opvolger daarvan, het Verdrag van Lissabon, doet uiteindelijk nog slechts één land het en dan nog enkel maar omdat het daar grondwettelijk toe verplicht is. Dat scheidt weinig vertrouwen. Om een analogie te maken, als ik speculaas verkoop op de markt, mag iedereen die proeven. In Groot-Brittannië werd terecht een heel belangrijke kritiek geformuleerd: “The need to have a new treaty is not so great that it justifies having a poor one.”. Het is beter af te wachten dan iets slechts goed te keuren.

Het verdrag heeft ondertussen geen enkele legitimiteit meer. De staten die ratificeren zonder referendum, doen in wezen een illegale overdracht van soevereiniteit. Er zijn juristen die de stelling tegenspreken, die discussie bestaat altijd. Wat is de mening van de heer Dehaene hierover? De heer Belet vindt het niet nodig een referendum te organiseren. Hij zei afgelopen zondag tijdens de Zevende Dag nog dat de Europese verkiezingen van juni 2009 het echte referendum voor het Verdrag van Lissabon zullen zijn. Het is bizar de goedkeuring van de bevolking te vragen nadat het verdrag al geratificeerd is. Alle krachten die geen respect hebben voor de democratie, die denken dat Europese burgers niet kunnen lezen en schrijven, die alles voor maar niets door het volk willen, zouden in 2009 wel eens raar kunnen opkijken. De bevolking wil dit alles immers niet. Het is ook niet omdat er hard aan gewerkt is, dat het goed is.

De heer Karim Van Overmeire, voorzitter: Het feit

dat de tekst onleesbaar is, vind ik op zich nog niet zo'n groot bezwaar omdat het uiteindelijk om een verdrag gaat en niet om een grondwet. In deze commissie passeren geregeld teksten die nagenoeg compleet onleesbaar zijn precies omdat het verdragen zijn. Het klopt ook dat de Europese Grondwet en het Verdrag van Lissabon ongeveer hetzelfde inhouden. Het eens zijn met het ene betekent ook het eens zijn met het andere. Maar in dat geval geldt natuurlijk ook het omgekeerde. De referenda in Nederland en Frankrijk over de Europese Grondwet blijven dan evengoed hun volle gewicht behouden binnen het actuele debat over het Verdrag van Lissabon.

Ik maak me daarenboven ook niet zo zeer zorgen over het Ierse neen als wel over de reacties erop. De Ieren worden immers gewoon in het verdomhoekje gezet. Is dat wel zo verstandig van de voorstanders? Ik denk dat een nieuw Iers referendum vandaag nog een groter neen zou opleveren. Geen enkel volk pikt het op dergelijke manier behandeld te worden. De vraag die in Ierland leeft is daarenboven volkomen terecht: als de referenda in Frankrijk en Nederland voldoende waren om de Europese Grondwet aan de kant te schuiven, waarom is dat dan niet het geval met het Ierse neen in verband met het Verdrag van Lissabon? Een en ander laat minstens vermoeden dat er binnen de EU een duidelijke discrepantie is tussen een groot en een klein land.

Men zegt dat de neen-stemmers niet goed weten waarom ze tegen het verdrag zijn. Maar weten de ja-stemmers dan zoveel beter waarvoor ze stemmen? Uiteindelijk komt het neer op een soort buikgevoel. Het gaat immers niet zozeer over de tekst van het verdrag maar over het proces van integratie. Het Verdrag van Lissabon is een zoveelste stap daarin, en allicht zullen er nog verdere stappen volgen. Het grootste deel van de Europese bevolking is niet tegen Europa maar voor het Europese vredesproject. Nu we in vrede leven, in een vrije markt met een relatieve welvaart, zijn de burgers er niet van overtuigd dat de versterking van de Europese instellingen uiteindelijk nog wel iets extra kan bijdragen. De mensen weten niet goed of Europa echt zo nodig een speler moet worden in de wereldpolitiek, met het risico dat het in avonturen à la Irak en Afghanistan wordt meegesleurd. Zeker burgers van landen met een neutralistische traditie als Ierland en Oostenrijk staan daar zeer wantrouwig tegenover.

Bovendien mag men de mentale aversie van de voormalige Oostbloklanden niet onderschatten om opnieuw deel te gaan uitmaken van een groot machtsblok waarin de regeringen enkel uitvoeren wat in wezen elders beslist is. Zij hebben decennia gevochten om onder het communistische juk vandaan te komen. Natuurlijk is de EU niet te vergelijken met het communistische blok, maar die landen

zijn niet geneigd in te boeten op hun in 1991 herwonnen soevereiniteit.

Het Verdrag van Lissabon zorgt voor de omschakeling van beslissingen bij unanimitieit naar beslissingen bij gekwalificeerde meerderheid. Vormt dat voor de kleinere landen geen enorme stap achteruit? Zij passen het vetorecht in praktijk misschien wel heel zelden toe, maar het geeft hen wel een sterkere onderhandelingspositie. In een systeem van gekwalificeerde meerderheid kan een klein land echter geen enkele beslissing meer tegenhouden tenzij het een aantal bondgenoten vindt.

Het verschil dat men ziet tussen het resultaat van een referendum enerzijds en de resultaten van de parlementaire besluitvorming anderzijds, baart grote zorgen. In de referenda over Europa schommelen de neen- en ja-stemmen rond de 50 percent, in de parlementen keurt vaak ongeveer 90 percent van de parlementsleden goed. Dat wijst op een groeiende kloof tussen de politieke elite en de bevolking. Men kan dat nog wel even volhouden, maar uiteindelijk zal onherroepelijk de vraag rijzen naar de legitimiteit en het concept en de herkomst van de soevereiniteit. Parlementsleden hebben een mandaat van de bevolking om haar te vertegenwoordigen, maar meer en meer keren ze terug naar het verlicht despotisme van de 18e eeuw, waar een politieke elite besliste wat goed was voor de mensen.

De afwijzing van het Verdrag van Lissabon is volgens mij ook niet te wijten aan een gebrek aan informatie. Wel integendeel. Iedereen die informatie wou over het verdrag, kreeg daartoe meer dan voldoende gelegenheid. Nog meer informatiecampagnes zijn overbodig. Het is echter evenzeer een illusie om te denken dat het doorsnee parlementslicid beter geïnformeerd is dan de doorsnee Ierse kiezer. Ik zou wel eens willen testen hoeveel van de 124 Vlaamse parlementsleden weten wat er precies in het Verdrag van Lissabon staat. Ook in dat opzicht is het dus nog maar de vraag of een stemming hier in dit parlement, dan wel een zoveel groter democratisch gehalte heeft dan een referendum.

Het Brussels en het Vlaams Parlement hebben het verdrag niet onmiddellijk op de agenda geplaatst omdat ze gewacht hebben op het interparlementair samenwerkingsakkoord. Het Verdrag van Lissabon legt een subsidiariteitsprocedure vast. De nationale parlementen krijgen ter zake nog wat meer bevoegdheden dan in het Grondwettelijke Verdrag en ook de termijnen worden verlengd. Verklaring 51 bij het Verdrag van Lissabon stelt dat ook het Vlaams Parlement gezien moet worden als een component van het nationaal parlement. Zo lang dat samenwerkingsakkoord er niet is, heeft het Vlaams Parlement het raden naar zijn rol na de inwerkingtreding van

het Verdrag van Lissabon. Het is dus absoluut legitiem dat het parlement gewacht heeft op het samenwerkingsakkoord. Ik betreur dan ook nog steeds dat de goedkeuringsprocedure nu toch is aangevat. Er was initieel immers wel degelijk een consensus in dit parlement om te wachten op het samenwerkingsakkoord.

De heer Jean-Luc Dehaene: Als de heer Van Goethem zegt dat Nederland en Frankrijk in wezen ook het Verdrag van Lissabon verworpen hebben, bedoelt hij eigenlijk dat de stemming in het Nederlandse en in het Franse parlement niet democratisch is. Dat is een gevaarlijke redenering want hij stelt dan de parlementaire democratie zelf in vraag. Ik zal hier geen waardeoordeel uitspreken over het respectieve democratische gehalte van het referendum of van het parlement. De Franse president, de heer Sarkozy, zei dat de parlementsleden goed moesten nadenken vooraleer ze een referendum boven een parlement stelden. Daarenboven wees hij erop dat zijn verkiezingsboodschap duidelijk was: hij zou streven naar een verdrag dat hij aan het parlement en niet aan een referendum zou voorleggen. Hij is verkozen met meer dan de helft van de stemmen, dus heeft hij duidelijk een mandaat van de kiezer om geen referendum te organiseren.

De overdracht van soevereiniteit is geregeld in de Belgische Grondwet. Dergelijke procedures zijn dus perfect legaal en stellen in constitutioneel opzicht geen problemen.

Het is verder mijn stellige overtuiging dat iedere lidstaat de fierheid moet hebben zelf te beslissen. Hij mag zijn houding niet laten afhangen van wat andere landen beslissen.

Het Europese project is altijd een langetermijnproject geweest én is in belangrijke mate ook een project van politiek leiderschap. Sommigen denken dat in een democratie de leider moet volgen, volgens mij is de verkozene degene die richting en leiding geeft. Dat bepaalt deels mee de geschiedenis van de Europese integratie en iedereen is het erover eens dat dit een aantal positieve gevolgen heeft gehad, ook en vooral voor de bevolking. Ik ben er niet zeker van dat referenda in 1945 of in 1950 tot een ja zouden geleid hebben. Het is nu eenmaal zo dat een massa geneigd is geen risico's te nemen en op korte termijn te reageren terwijl politieke verantwoordelijken problemen op lange termijn moeten durven aan te pakken. Als ze dat niet doen, zal men hen dat op lange termijn verwijten, ook al kunnen ze er op korte termijn veel stemmen mee halen. Het is dus een kwestie van aanpak van de maatschappelijke problemen in een democratisch bestel. Ik ben voorstander van verkozenen die hun verantwoordelijkheid nemen en daar achteraf op afgerekend worden.

Het is inderdaad mogelijk te kiezen voor een intergouvernementeel Europa dat vooral een vrijhandelszone is. Dat is een perfect verdedigbaar project. IJsland, Zwitserland en Noorwegen genieten mee van de Europese integratie maar weigeren een bijdrage te leveren. Ze leveren daarvoor trouwens wel in hoge mate hun democratische inspraakmogelijkheden in. De landen hebben geen inspraak in de opmaak van de binnen de Europese Economische Ruimte geldende teksten. De betrokken parlementen moeten gewoon alle Europese teksten goedkeuren zonder er de minste zeg op te hebben.

Ik verdedig een geïntegreerd Europa. In een geglobaliseerde wereld zullen heel wat problemen op wereldvlak beslist worden, of je dat nu graag hebt of niet. Het kan dan gaan over klimaat, over energie, over andere problemen. Ik vind dat Europa zich niet moet laten opleggen wat anderen beslissen maar zelf een belangrijke bijdrage moet leveren. Het moet zo georganiseerd zijn dat het daartoe in staat is. Europa kan alleen gewicht in de weegschaal leggen als het met één stem spreekt. Met de euro heeft Europa bijvoorbeeld een grote invloed in de monetaire wereldorde verworven.

Unanimité met 27 staat synoniem met immobilisme. Een klein land kan nu trouwens de facto ook nooit zijn veto gebruiken, een groot land wel. Unanieme en intergouvernementele beslissingen betekenen meestal dat de grote landen beslissen en de kleine volgen. De structuur van de Europese Unie met de centrale positie van de Europese Commissie vormen juist een tegenwicht om vanuit algemeen Europees belang te beslissen. Dan hebben kleine landen veel meer te zeggen dan nu.

Ik geef een voorbeeld dat boekdelen spreekt. Toen ik federaal premier was, hebben we de Belgische frank gekoppeld aan de Duitse mark, resultaat was dat de Belgische monetaire autonomie en de soevereiniteit zich beperkte tot het aantal seconden dat we lieten verlopen tussen de beslissing van de Duitse centrale bank en onze Nationale Bank. De beslissing in Frankfurt werd louter genomen in functie van het Duitse belang. België heeft daarvoor een prijs betaald, onder meer door de financiële problemen die gepaard zijn gegaan met de Duitse hereniging. Maar België had dat ervoor over omdat het zijn stabiliteit verzekerde. Met de euro lijkt België op papier aan soevereiniteit te hebben ingeboet. In werkelijkheid worden de beslissing aangaande de euro – hoewel ze nog altijd in Frankfurt worden genomen – nu door een entiteit, de Europese Centrale Bank, genomen. Entiteit waarbinnen België wel degelijk een stem heeft. Die eenheid handelt daarenboven in functie van het Europese belang. Dus uiteindelijk heeft België de facto aan soevereiniteit gewonnen. Kleine landen moeten inzien dat de absolute soevereiniteit –

zoals die geponeerd wordt in de theorie van de naties-taten – in een geglobaliseerde wereld totaal voor-bijgestreefd is. Daar is er maar echte soevereiniteit mogelijk als gedeelde soevereiniteit binnen grotere gehelen, zoals de EU. Als kleine landen dat niet in-zien, zullen ze zich finaal regels moeten laten opleg-gen zonder dat ze er zelf enige inbreng in hebben.

De vraag over het Europa met de twee snelheden is in wezen vrij theoretisch want Europa is altijd met twee snelheden vooruitgegaan. Niet alle landen zijn toetreden tot de Schengenakkoorden of de mone-taire unie. Het verdrag staat verschillen trouwens toe. Overigens, hoe meer lidstaten, hoe meer kans op verschillende snelheden. Ik ben ervan overtuigd dat dit zeker het geval zal zijn voor een aangelegenheid als defensie. Diegenen die vooruit willen moeten daartoe de kans krijgen, maar de deur moet openblij-ven voor diegenen die later de groep willen vervoer-gen.

Het debat over het soort Europa dat we willen, moet in de juiste context geplaatst worden. Wat houdt het veelgenoemde democratisch deficit precies in? Nu al is er een Europees Parlement en een ministerraad met ministers die verantwoordelijk zijn ten overstaan van hun nationale parlement. Als er dan toch een deficit zou zijn, is dat precies een argument om voor het Verdrag van Lissabon te stemmen. Het recht-streeks verkozen Europees Parlement krijgt door dat verdrag immers veel meer macht.

Bij een vernieuwing gaat economie vaak veel sneller dan het sociale. Het Charter van de Fundamentele Rechten, dat reeds bestond, wordt nu in het verdrag geïntegreerd en krijgt daardoor rechtskracht. Ook de formulering van de bevoegdheden in het verdrag betekent een enorme stap voorwaarts naar het sociale Europa. Om echt vooruitgang te boeken zal ook op dat vlak meerderheidsbesluitvorming nodig zijn. Dat is trouwens ook het geval voor het fiscale. Dat bete-kent natuurlijk wel dat er af en toe beslissingen zul-len worden genomen waar België het niet mee eens is. Niet iedereen heeft dezelfde visie. Kortom, ook op sociaal vlak is het Verdrag van Lissabon een stap voorwaarts.

De politiek van Europa is volgens mij helemaal niet ‘neoliberaal’. Het proces van Lissabon is een aan-passingsproces aan een nieuw maatschappelijk ge-heel. Het sociaal model van Europa zal maar overle-ven als het mee evolueert met de maatschappij waar-in het toegepast wordt. Ook een grondwet is niet liberaal of niet socialistisch, hij definieert alleen het kader waarin een bepaalde politiek toegepast wordt. Minderheden en meerderheden voeren de politiek in een democratisch bestel uit. De nu gevolgde proce-dure van amendering van bestaande verdragen, zal, zoals gezegd, leiden tot twee verdragen, die ver-

dragsrechtelijk even zwaar wegen. In se had ik dat liever anders gezien. Het ware beter geweest mocht-en we tot een basisverdrag en een daaraan onderge-schikt toepassingsverdrag hebben kunnen komen. Maar de verdragsrechtelijke procedure liet zoiets niet toe.

Snel ratificeren is insgelijks een relatief begrip. Bel-gië bevindt zich sowieso al niet meer in het koppelo-ton. Het parlement moet het verdrag op zijn merites beoordelen en zijn besluitvorming niet laten afhan-gen van de mening van anderen. Als het proces te lang aansleept, komen echter andere ontwikkelingen in het gedrang. Een en ander is immers gekoppeld. Als het verdrag niet goedgekeurd is voor de Europe-se verkiezingen, valt Europa terug op het Verdrag van Nice dat geen limiet stelt aan het aantal Europar-lementsleden. Dat is niet de beste manier om het democratische gehalte te verzekeren. Alleen al in dat licht gezien, moet het Verdrag van Lissabon dus zeker tijdig geratificeerd zijn. Als het verdrag niet goedgekeurd is voor de Europese verkiezingen, zal Europa verplicht zijn om nog een aantal jaren te focussen op de eigen instellingen terwijl het onder-tussen al een actief en dynamisch beleid zou moeten voeren. Het zou spijtig zijn mocht België door de houding van het Vlaams Parlement het verdrag niet kunnen ratificeren. Dat zou België veel schade be-rokkenen.

Mevrouw Marie-Rose Morel: Ik lig er persoonlijk niet echt wakker van dat een ander land België scheef zou gaan bekijken omdat de parlementsleden hier in eer en geweten beslissingen nemen. Dat ware totaal misplaatst. Op Europees niveau zijn het trou-wens de Europarlementsleden die hun kiezers moe-ten vertegenwoordigen en zich ten aanzien van hun kiezers moeten verantwoorden.

De heer Jean-Luc Dehaene: Ik kan u zeggen dat ik mij als Europarlementslid goed van die taak kwijt. Maar ik hoop dat ook de meerderheid van het Vlaams Parlement zal inzien dat de plaats van Vlaanderen in zijn autonomie binnen Europa ligt.

Mevrouw Marie-Rose Morel: Ik ben het er niet mee eens dat een ratificatie zonder de Ieren perfect legaal is. Als we die redenering onbeperkt doordrij-ven zouden we de Belgische Grondwet ook kunnen wijzigen zonder de goedkeuring van Wallonië.

De heer Jean-Luc Dehaene: Mijn uitspraak hier-over was een heel stuk genuanceerder. Zoals het verdrag nu opgesteld is, zijn de Ieren inderdaad no-dig. Als ze echter blijven neen zeggen, zullen andere landen, gebruikmakend van de tweesnelhedenaan-pak, een aanvullend verdrag maken zonder de Ieren.

Mevrouw Marie-Rose Morel: Het argument van

de Europese verkiezingen kan mij ook niet echt overtuigen. Er zijn andere middelen om het aantal europarlementsleden te beperken dan de goedkeuring van het Verdrag van Lissabon. Het Europees Parlement is daarvoor creatief genoeg.

De heer Jean-Luc Dehaene: De manier waarop het parlement verkozen wordt, is vastgelegd in het verdrag. Het Europees Parlement kan daar vooralsnog zelf niets aan wijzigen.

Mevrouw Marie-Rose Morel: Ik vind dat het motief van het aantal parlementsleden gewoon niet opweegt tegen de andere aspecten van het verdrag. In tegenstelling tot de heer Dehaene geloof ik dat 'small' ook 'beautiful' is.

De heer Jean-Luc Dehaene: Small is inderdaad beautiful, maar dan wel binnenin een groter geheel. Als je klein bent op je eentje, ben je gewoon een dwerg.

Mevrouw Marie-Rose Morel: Daar ben ik het absoluut niet mee eens. De geschiedenis spreekt dat trouwens tegen. Het Oostblok is het beste bewijs dat big niet altijd performant is. Maar ik geef grif toe dat de vergelijking ietwat onrespectvol is.

De heer Jean-Luc Dehaene: Het voormalige communistische blok is inderdaad absoluut niet te vergelijken met de Europese Unie. Ik zei ooit tegen de Tsjechische president: "Het ene is u opgelegd, voor het andere heeft u gekozen.". Ergens voor kiezen brengt ook altijd een aantal consequenties met zich.

Mevrouw Marie-Rose Morel: Als alle landen bij referendum het verdrag goedkeuren, zal ik de eerste zijn om die stelling te steunen.

De heer Karim Van Overmeire: Ik wil er volledigheidshalve ook op wijzen dat ik in mijn tussenkomst een duidelijk onderscheid heb gemaakt tussen het voormalige Oostblok en de EU.

Mevrouw Marie-Rose Morel: Ik heb nog geen antwoord gekregen op de vraag of het klopt dat enkel de ja-campagne gesteund is met Europees geld?

De heer Jean-Luc Dehaene: Ik weet zelfs niet of Europa sowieso een campagne gesteund heeft. Ik denk zelfs van niet. Aansluitend daarbij wil ik trouwens laten opmerken dat ik het erg moeilijk heb met het feit dat de regeringen in Nederland en Ierland volgens hun juridische instanties alleen neutrale informatie mogen geven. Gerechtelijke uitspraak in die landen stellen immers dat de campagne moet worden gevoerd door anderen dan de regering. Dat is abnormaal. Als een regering ervoor kiest een verdrag te ondertekenen, mag ze dat

toch ook verdedigen in het parlement en bij overdracht ook bij haar bevolking. Diegenen die het verdrag hebben afgesloten, worden met andere woorden voor een deel monddood gemaakt en dat is onmiskenbaar in het voordeel van de verdrags-tegenstanders.

Ik raad overigens iedereen aan om eens na te gaan wie de neen-campagne in Ierland gefinancierd heeft. Het gaat namelijk om miljonairs die hun geld verdiend hebben met niet altijd helemaal koosjere zaken. Ik kan u desgewenst daarover ook de nodige informatie bezorgen. Er zijn in het Ierse debat trouwens legio argumenten gehanteerd die niets te maken hebben met het verdrag.

De voorzitter: Ik wil de heer Dehaene in naam van onze commissie danken voor zijn boeiende uiteenzetting en voor dit verhelderende debat.

III. BESPREKING MET DE HEER ERIC VERHULST

De voorzitter: Onze volgende spreker is de heer Eric Verhulst. Hij heeft op 18 juni jongstleden, dus vlak na het Ierse referendum, samen met de heer Willy De Wit een opinieartikel gepubliceerd in De Tijd onder de titel "Het Ierse 'neen' is niet dom". Die titel alleen al laat mij vermoeden dat hij een enigszins ander standpunt zal verdedigen dan de heer Dehaene. Het stimuleren van het debat is uiteraard de bedoeling van een hoorzitting. Ik wil verder nog vermelden dat de heer Verhulst voorzitter is van de onafhankelijke socio-economische denkgroep 'WorkForAll'. De heer De Wit is medewerker van deze denktank.

1. Uiteenzetting door de heer Eric Verhulst

De heer Eric Verhulst: In de eerste plaats bedank ik de commissie voor de uitnodiging. Het was kort dag, en ik heb dus niet veel tijd gehad om me voor te bereiden. Ik ben ook geen specialist inzake Europese verdragen. Ik zal eerder het standpunt van de kritische burger vertolken, die vanaf de zijlijn allerhande zaken ziet gebeuren.

Van beroep ben ik technologie-entrepreneur en onderzoeker. Ik heb een onderzoeksinstituut dat zich voornamelijk met systeemengineering bezighoudt. Ik pas dat voor een groot stuk toe op de denktank WorkForAll. Voor zowel een economisch, sociaal als technologisch systeem gelden immers identieke principes. Die principes gelden ook voor de Europese Unie en voor de manier waarop het Verdrag van Lissabon tot stand is gekomen.

Ik ben het grotendeels eens met de heer Dehaene als hij zegt dat Europa een mooi project is. Europa heeft na de Tweede Wereldoorlog voor vrede en welvaart gezorgd. Voornamelijk door het ontstaan van een vrijhandelszone. Dit was absoluut noodzakelijk want Europa was historisch sterk gefragmenteerd. Grenzen voor personen en goederen zijn er niet meer. Tot voor een jaar of tien heeft Europa onze economie en welvaart gefaciliteerd, onder meer door gemeenschappelijke normen en standaarden in te voeren. Een andere belangrijke factor is de eenheidsmunt, de euro. Daarnaast bekampt Europa kartelvorming. Er is een Europese innovatieruimte ontstaan. Een van de succesverhalen is zeker de Europese ruimtevaartorganisatie ESA, die enkel dankzij samenwerking tot stand is kunnen komen.

Ik ga ook voor een groot stuk akkoord met wat de heer Dehaene over de uitdagingen van de toekomst zegt. Europa is historisch gezien altijd een economische voortrekker geweest. Als gevolg van de globalisering is Europa echter in de verdrukking gekomen. Iedereen kent de talrijke problemen waarmee we geconfronteerd worden. Een probleem waar Europese politici mee kampen is dat Europa's politieke macht op wereldvlak beperkt blijft. Wellicht is dat een van de drijfveren achter de pogingen om het Verdrag van Lissabon en voorheen de Europese Grondwet op te dringen aan de bevolkingen van de lidstaten.

Europa op zich is met andere woorden geen slechte doelstelling. Het is vooral de manier waarop een en ander gebeurt die grote vragen doet rijzen. De manier waarop een en ander verloopt, is volgens mij ook de reden waarom de constructie over onbepaalde tijd in elkaar zal stuiken. In dergelijke zaken moet men op lange termijn denken. Men mag niet proberen een verdrag snel goed te laten keuren omdat men het nodig heeft. Men moet goed nadenken over de gevolgen van een snelle goedkeuring.

Een ander probleem is dat de Europese burger in het beste geval enkel op papier bestaat. Een van de grootste uitdagingen van Europa is en blijft het ontstaan van de Europese burger. Dat kan niet onder dwang. Daarvoor moet een cultuur en een gunstig klimaat worden geschapen.

Een van de stellingen van WorkForAll is dat er te veel werklozen zijn omdat de economie stagneert. De economie stagneert dan weer omdat de democratie faalt. Democratie schept aan de hand van politieke beslissingen een kader waarbinnen de economie opereert. Het Lissabonproces – dat van de Lissabon-doelstellingen, niet dat van het Verdrag van Lissabon – illustreert dat. Democratisch betekent continue terugkoppeling. Democratisch betekent ook uitgaand van de burger, en niet van boven opleggen. Dat ver-

onderstelt breed overleg en rijp beraad. Hetzelfde geldt binnen systeemengineering en heet daar 'requirement capturing'. Eerst moet een consensus ontstaan over wat precies gemaakt zal worden. Daarna volgt een grondige analyse om tot een goed systeem te komen. Dergelijke beslissing is weloverwogen. Tegelijk moet worden gestreefd naar een implementatie waarbij zo weinig mogelijk wordt opgelegd. Voor elk systeem geldt dat vooraf niet al te veel oplossingen naar voren mogen worden geschoven. En precies dat is hier gebeurd.

Ik ga eerst in op de democratische werking van Europa. De Europese Commissie wordt niet verkozen maar aangesteld, maar heeft het wel voor het zeggen. We mogen niet vergeten dat bijna 80 percent van onze wetgeving van Europa komt. We kunnen ons zelfs beginnen afvragen wat de nationale parlementen eigenlijk reëel nog voor het zeggen hebben. Europese wetgeving is soms extreem gedetailleerd en moeilijk uitvoerbaar. Dat is niet bevorderlijk voor een soepele economie of democratie.

Een ander probleem is de stijgende invloed van industrieel lobby. De automobielsector gebruikt lobbying om het wetgevend werk te beïnvloeden. Dat is ondemocratisch.

De kern van de discussie is dat het Verdrag van Lissabon een gecamoufleerde grondwet is. De heer Dehaene heeft dat ook toegegeven. Het is zelfs voor specialisten een zwaar en onleesbaar document van 600 pagina's. De vraag is wat er zal gebeuren als men het ooit begint te interpreteren.

Met dit verdrag wil men tersluiks een soort Verenigde Staten van Europa invoeren. Ik ben daar op zich niet tegen. Vroeg of laat moet zoiets ontstaan. Maar zoiets tersluiks invoeren is dan weer contraproductief. De heer Dehaene heeft trouwens ook bevestigd dat het Verdrag van Lissabon een samenraapsel is van amendementen op andere verdragen. Daardoor wordt het nog onleesbaarder. Ik heb bovendien nergens een officiële geconsolideerde tekst van het verdrag gevonden.

Het Verdrag van Lissabon bevat ongetwijfeld een aantal goede intenties. Ik stel mij echter wel de vraag of het voldoet aan de minimale vereisten om van een goed verdrag te kunnen gewagen. Een goed verdrag moet voldoen aan een aantal vormvereisten. Het is leesbaar en afgebakend. In Engeland is dat zelfs wettelijk verplicht. De Belgische Grondwet bestaat ook niet uit 600 bladzijden. Een grondwet moet beperkt zijn in omvang.

Een goed verdrag schept een kader en is ondubbelzinnig. Typisch voor het Verdrag van Lissabon is volgende passage: "...artikel 311 wordt geschrapt en

artikel 311bis wordt ingevoegd met de tekst van 2°, eerste alinea, en 3° tot en met 6° van artikel 299...”. Zelfs een advocaat zal er zijn hoofd over breken. Inhoudelijk is dat totaal onaanvaardbaar.

Daarnaast zijn er functionele vereisten. Een verdrag moet aangepast zijn aan zijn doel. De Verenigde Staten van Europa met een soepele grondwet creëren, doet men niet aan de hand van een gedetailleerd document van 600 pagina's. In software noemt men zoiets een 'logfile'. Een logfile is een bestand met alle wijzigingen aan de software. Niet dat bestand wordt gecertificeerd, wel de software zelf.

Dan is er nog een wettelijke eis. Volgens het Europees recht is het – na het referendum in Ierland – niet langer mogelijk het Verdrag van Lissabon wettelijk goed te keuren met bindende kracht voor alle lidstaten. Het Vlaams Parlement kan het Verdrag van Lissabon hoogstens nog voor de vorm goedkeuren. Als de consensusregel voor problemen zorgt, moet eerst iets veranderen aan de consensusregel.

Het verdrag bevat heel verregaande maar tegelijk vaag geformuleerde bevoegdheden: “De lidstaten coördineren hun economisch beleid en werkgelegenheidsbeleid overeenkomstig de in dit verdrag nadere regels, die de Unie bevoegd is vast te stellen”. Dat is een blanco cheque. Straatsburg of Brussel kunnen om het even wat beslissen en opleggen. De vraag is wat er zal gebeuren met de kleine lidstaten. Zullen die nog iets te zeggen hebben? Ook de heer Dehaene is zich daarvan bewust.

Wordt er genivelleerd naar beneden of naar boven? Gewoonlijk gaat het in Europa om een nivellering naar boven. Hoe hoger, hoe zwaarder. Laat dat nu net de reden zijn waarom België niet meer kan functioneren. Het zuiden en het noorden hebben een andere visie. Wat in een klein land onmogelijk is, zal in Europa evenmin lukken.

De grootste schok voor mij was de uiterst antidemocratische en arrogante houding van de media en heel wat Europese toppolitici na het referendum. Volgens Open Europe – een onafhankelijke denktank over Europa – heeft de Ierse overheid enkel het ja-kamp gefinancierd. De Ieren zijn flink geïntimideerd, bedreigd en beledigd. Dat dergelijke leugencampagnes überhaupt nog mogelijk zijn, heeft mij volkomen verrast.

Je hoort al eens dat Ierland heel wat te danken heeft aan Europa. Wij hebben dat enkele jaren geleden bestudeerd en weerlegd. Ierland heeft inderdaad subsidies gekregen. Het zuiden van België en Italië eveneens. Henegouwen zou volgens dat criterium een van de welvarendste regio's van Europa moeten zijn. Ik stel wel vast dat België vaak ontbreekt op

workshops van de Europese Commissie. Ierland heeft het goed gedaan omdat het overheidsbeslag er verlaagd is. Ierland heeft investeren interessant gemaakt. Ierland heeft geïnvesteerd in onderzoek en ontwikkeling.

Ondanks alle negatieve kritiek aan het adres van Ierland is volgens een opiniepeiling 73 percent van de Ieren voor Europa. Dat is hoog in vergelijking met het Europese gemiddelde van 52 percent. Laat ons de Ieren dus niet aanvallen omdat ze het aandurven vraagtekens te plaatsen bij Lissabon.

Ierland heeft neen gezegd. Het verdrag kan niet langer worden goedgekeurd. Toch wil men het alsnog doorvoeren. Het Vlaams Parlement wordt opgetrommeld om het Verdrag van Lissabon op een drafje goed te keuren. Ik heb daar bedenkingen bij. Wat indien Duitsland het Verdrag van Lissabon had verworpen? Had men de Duitsers ook van alles naar het hoofd geslingerd?

Stel dat het Verdrag van Lissabon alsnog wordt goedgekeurd. Is dat dan nog legitiem? Bewijst goedkeuring door de nationale parlementen dat de Europese burger achter het verdrag staat? Welke schade zal dat aanbrengen aan de Europese gedachte? Ik ben voorstander van Europa maar op deze manier brengt men schade toe aan de Europese gedachte.

Het Verdrag van Lissabon is geen verdrag met Vlaanderen, Wallonië of Brussel maar met België. Op dit ogenblik staat het Belgische federale niveau ter discussie. Wat als dit verdrag wordt goedgekeurd? Zelfs de heer Dehaene vroeg zich af of Vlaanderen nog zijn eigen koers zal mogen varen. De heer Dehaene ziet twee wegen: een intergouvernementele of een supranationale organisatie. Volgens mij is er nog een derde weg: een zuiver confederale organisatie zoals in Zwitserland. Men doet zo weinig mogelijk aan de top en zo veel mogelijk aan de basis. Voor Europa – maar ook voor België – is dat de enige oplossing om het heterogene geheel bij elkaar te houden. Europa bestaat uit 27 lidstaten. Dergelijke organisatie sterk centraal leiden is onmogelijk. Kleine entiteiten laten samenwerken, lukt veel beter. We moeten streven naar een confederaal model. We mogen niet streven naar een verdrag dat elk detail vastlegt.

Ik ben vooral bezorgd over de langetermijnvisie. Wat zal er gebeuren als we dit verdrag eenzijdig opdringen? Wat als het politieke draagvlak van de Europese burgers nog sterker afneemt? Wat als lidstaten beslissen uit Europa te stappen? Op die manier dreigen we meer te verliezen dan we nu op korte termijn kunnen winnen. Het risico dat Europa uit elkaar valt, is volgens mij op dit ogenblik reeds behoorlijk groot.

We kunnen nu beter eerst een legitieme basis leggen om werk te kunnen maken van een echte grondwet. Dat zal en mag geen document zijn van 600 pagina's. Het moet om een document van tien pagina's gaan dat de grondprincipes vastlegt. De rest wordt zo veel mogelijk decentraal uitgevoerd. Dat zal een blijvende democratische werking en welvaart garanderen. Het huidige systeem is te zwaar om soepel te reageren op de uitdagingen die zich stellen.

Open Europe heeft een opiniepeiling georganiseerd over Europa. Als Jan met de Pet om zijn mening wordt gevraagd, blijkt er een enorm democratisch deficit te bestaan. Er is voor vrijwel geen enkel punt uit het verdrag een meerderheid te vinden. Ik ben niet tegen een verdrag, maar wel tegen een verdrag dat niet gesteund wordt door de bevolking. Dergelijk verdrag werkt alleen maar contraproductief. De grote meerderheid van de ondervraagden is het eens met de stellingen: 'The EU does not represent ordinary people' en 'Establish clear limits on the power of the EU'. Een overgrote meerderheid antwoordt positief op de vraag 'Should people have a referendum on the new treaty?'. Dat staat in fel contrast met het feit dat parlementen het verdrag snel moeten goedkeuren. Het grootste deel van de burgers zou tegen een nieuw EU-verdrag stemmen. Meer bevoegdheden voor Europa lijkt evenmin een optie.

Er is dus wel degelijk een probleem. We kunnen het Verdrag van Lissabon niet zomaar verkopen aan de bevolking. Wij hebben zelf een opiniepeiling georganiseerd op onze website. Statistisch gezien is een totaal van 33 respondenten natuurlijk wel wat aan de lage kant. Opvallend is wel dat slechts drie procent wil dat het verdrag wordt goedgekeurd. De meesten zijn van oordeel dat goedkeuren niet langer kan wegens niet langer legaal. Nogal wat mensen stellen voor om het verdrag niet volledig weg te gooien maar om het te herzien. Ze stellen voor het verdrag in leesbare stukken uit elkaar te halen, en elk deel afzonderlijk te bekijken. Dat is volgens mij de goede weg.

Volgens de geldende Europese regelgeving kan het Verdrag van Lissabon niet meer goedgekeurd worden. Er bestaat geen consensus meer over. Een kunstgreep toepassen? Dit was in wezen al een tweede poging. Zo mogelijk nog stunteliger dan de eerste. Ik denk niet dat men nog een derde keer met een kunstgreep moet afkomen. Het zal er alleen maar toe leiden dat Europa uit elkaar valt door een gebrek aan draagvlak.

Het Verdrag van Lissabon is inhoudelijk, vormelijk en wettelijk gebrekkig. Om die redenen kunnen we het beter niet goedkeuren. Dat zou een duidelijke boodschap zijn voor de eurocraten. Ik ben eigenlijk verbaasd dat die topambtenaren het aangedurfd heb-

ben het Verdrag van Lissabon in deze vorm voor te schotelen. Het getuigt van een gebrek aan respect voor de Europese bevolking en van een enorme onbekwaamheid.

Ik herhaal dat ik nog altijd achter de doelstelling van een beter Europa sta. Ook Open Europe staat voor een beter Europa. Een beter Europa is een confederaal Europa. Aan de top gebeurt minder. Aan de basis des te meer. Zwitserland blijft het voorbeeld. Een heterogeen land dat al 150 jaar vredevol bestaat. Zwitserland organiseert geregeld referenda. Daarbij is overigens niet de dag van het referendum belangrijk, maar wel het debat en de bewustwording die eraan voorafgaan. Dat vergeet men al eens. Het is verrassend hoe de Zwitsers soms stemmen. Ze hebben zo onder andere beslist hun werkweek te verlenen.

België is eveneens een klein en heterogeen land. België wordt soms het laboratorium van Europa genoemd. Laat ons dat eens tonen. België toont op dit moment echter vooral hoe Europa het niet mag doen. Stemt men voor meer macht op korte termijn of denkt men op lange termijn aan de vrijheid en de welvaart van de Europese burgers?

2. Vragen en opmerkingen van de leden en antwoorden van de heer Verhulst

De heer John Vrancken: De spreker bevestigt wat ik zopas heb gezegd: er is een gebrek aan informatie voor de burger. Hoe moet de burger zich informeren als er geen officiële tekst te vinden is? Een referendum organiseren leidt tot een debat. Een debat leidt tot informatie. Op die manier kan de burger in eer en geweten zijn stem uitbrengen over wat hem boven het hoofd hangt.

Het Verdrag van Lissabon wil een overkoepelende superstaat stichten. Waartoe zal dat leiden? Wellicht tot meer bureaucratie. Wellicht ook tot een belastingverhoging. Er is immers al meermaals voorgesteld de belastingen te harmoniseren.

De heer Luk Van Nieuwenhuysen: De spreker noemt zichzelf geen specialist. Hij observeert vanaf de zijlijn. Hoe verhouden de bevoegdheden die het Verdrag van Lissabon toekent aan Europa zich tot de bevoegdheden van de federale overheid in de Verenigde Staten van Amerika?

In uw artikel in De Tijd pleitte u voor een vrijhandelsassociatie. Nu pleit u voor confederalisme. Dat gaat nog iets verder. Stel dat we ons beperken tot een vrijhandelsorganisatie. Europa kampt met problemen die een Europese dimensie kennen zoals klimaat, leefmilieu en immigratie. Overstijgen dergelijke

problemen de daadkracht van een vrijhandelszone niet? Volgens de heer Dehaene is er in de globaliserende wereld geen andere optie dan een EU die verder gaat dan een vrijhandelsorganisatie.

De heer Stefaan Sintobin: Ik stel vast dat de meerderheid geen vragen heeft bij deze uiteenzetting. Ze hebben blijkbaar alles goed begrepen en zijn het met u eens.

Ik denk eerlijk gezegd niet dat Ierland ooit uit de EU zal stappen. Zeker niet gezien de manier waarop het Ierse volk gehanteerd wordt.

Ik ben van oordeel dat de Europese burgers kritiek hebben op de snelle uitbreiding van de EU het voorbije decennium. Zeker gezien de eventuele toekomstige toetreding van Turkije. Wat is de houding van de spreker dienaangaande?

Vanuit bepaalde hoek wordt dit verdrag als een neoliberal verdrag voorgesteld. Men wijst op een sociaal deficit. Bent u het daarmee eens?

Volgens de heer Dehaene is er nu al sprake van een Europa met twee snelheden. Is dat volgens u een optie? Bent u net zoals ik van oordeel dat de twee groepen alleen maar verder uit elkaar zullen evolueren?

De heer Roland Van Goethem: Als ik de resultaten van de opiniepeilingen bestudeer, kan ik niet anders dan concluderen dat Europa met een dubbel probleem kampt: enerzijds een probleem van geloofwaardigheid en anderzijds een communicatieprobleem. Er is altijd een meerderheid die pleit voor minder Europa. Begint de bevolking te voelen dat Europa een administratieve moloch is die haar het leven moeilijk maakt? Heeft de bevolking geen vertrouwen meer in Europa? Is dat omdat Europa slecht communiceert? De bevolking weet niet langer wat zich afspeelt in de Europese cenakels.

Binnen de EU zal men deze opiniepeilingen ook kennen. Zullen ze er niet al te krampachtig op reageren? Hoe meer de bevolking zich afzet tegen Europa, hoe krampachtiger Europa probeert een stevige machtsstructuur op te bouwen als tegengewicht. Ik ben van oordeel dat Europa minder bevoegdheden naar zich toe zou moeten trekken en beter moet communiceren. Europa moet beter uitleggen waarvoor het precies staat. Anders worden we over tien jaar geregeerd door een ondemocratische bureaucratistische moloch waar niemand nog vat op heeft. Wat is uw mening daarover?

Mevrouw Marie-Rose Morel: U hebt zich gestoord aan de houding van de media na het Ierse neen. Een van de betrokken journalisten was uitgenodigd, maar

weigert op die uitnodiging in te gaan omdat het Vlaams Belang een klacht tegen hem heeft ingediend. Ik vind dat een zwakke reden. Het kan volgens mij niet dat wie zijn zin niet krijgt anderen begint uit te maken voor katholieke alcoholisten.

Ik lees dat de Europese burger niet bestaat. Ik denk inderdaad dat dit punt vaak onderschat wordt. Men probeert alles in een keurslijf te duwen maar vergeet dat de Europese identiteit niet gedragen wordt. Het is een artificiële identiteit die men de mensen opdringt omdat zulks in de ogen van de eurocraten een hoger doel dient.

In een tekst van enige tijd terug pleit professor Storme voor een Europa als een kaderstructuur. Het moet een ruimte van vrijheid worden waarbinnen afspraken worden gemaakt. Volkeren en burgers moeten de mogelijkheid hebben hun particuliere waarden en levenswijze te bewaren of te veranderen. Ze moeten in vrijheid moreel kunnen handelen. Dat is het omgekeerde van wat nu gebeurt. Men vraagt gewoon ons vertrouwen – dat er volgens mij niet is – om naar eigen goeddunken te kunnen handelen. Open Europe stelt dat 75 percent van de Europeanen een referendum wil. Dat cijfer moet ons doen nadenken. Drie op de vier Europeanen wil geen blanco cheque geven. We vergeten vaak dat parlamentsleden volksvertegenwoordigers zijn. We zijn hier niet om ons eigen grote gelijk te verdedigen maar om onze kiezers een stem te geven.

Nauw verbonden met het Verdrag van Lissabon is de eventuele toetreding van Turkije tot de EU. Hoe staat u daar tegenover?

Zou het nuttig zijn om in Vlaanderen of in België een actie op te zetten waarin gepleit wordt voor een referendum?

U verwijst vaak naar Open Europe. Wat is de draagwijdte van hun website? Ze bevat nogal wat studies van over heel Europa.

De heer Karim Van Overmeire, voorzitter: Er zijn twee stromingen in Europa: federalisten en intergouvernementalisten. Er wordt al eens gezegd dat de voorstanders van een intergouvernementeel Europa ook voorstander zijn van een zo groot mogelijk Europa – inclusief Turkije – met de perverse bedoeling de zaak te laten verwateren. Er is ook de kwestie absorptiecapaciteit. Een land kan mijns inziens pas lid worden van de EU als ook de EU er klaar voor is. Het verdrag goedkeuren zal de theoretische absorptiecapaciteit alleen maar doen toenemen. Waar ligt voor u de fysieke grens van Europa? Is die grens louter economisch of is er ook behoefte aan een zekere culturele beschavingshomogeniteit? Wat betekent het Verdrag van Lissabon concreet voor de toetreding van Turkije?

De heer Eric Verhulst: Ik betreur dat de ‘linkerzijde’ geen vragen heeft. Ik positioneer me niet graag in termen van links of rechts. WorkForAll streeft naar objectiviteit. Alleen klasseert men ons heel graag in een bepaalde hoek. Dat is gemakkelijker voor sommigen.

Mevrouw Anne Marie Hoebeke: U stelt het nu voor alsof de meerderheid links is. U gaat daarin te ver.

De heer Eric Verhulst: Met ‘linkerzijde’ bedoel ik letterlijk de linkerkant van de zaal. Ik denk niet in politieke termen.

Ik ben niet tegen een overkoepelend niveau maar dan wel volgens de derde weg, die zo weinig mogelijk delegeert naar boven. Op die manier krijgen we geen superstaat maar een groter geheel. De Europese Commissie heeft Zwitserland vorig jaar berispt omdat het lagere belastingen heft op bedrijfswinsten. Dergelijke bemoeienis gaat toch veel te ver. Als we te veel macht afstaan, dreigen we een loodzware structuur te creëren. Vlak na de Tweede Wereldoorlog kende Europa een grote dynamiek. De voorbije twintig jaar echter hebben de instellingen zichzelf als doel vooropgesteld. Wanneer organisaties te lang blijven bestaan zonder door elkaar geschud te worden als gevolg van externe gebeurtenissen, stellen ze vroeg of laat zichzelf als doelstelling voorop. Bedrijven hebben dat niet omdat ze zich jaarlijks of driemaandelijks moeten verantwoorden. Ze zijn verplicht zich aan te passen.

Terugkoppelen is ook een democratisch principe. Het is niet zo dat een burger/aandeelhouder alles voor het zeggen moet hebben. Terugkoppelen helpt het systeem te evolueren tot op een optimaal niveau. Terugkoppelen vermijdt dat een systeem star of log wordt.

Ik weet onvoldoende af van de finesses van de Amerikaanse grondwet om de vraag met betrekking tot de federale structuur in de VS te beantwoorden. Ik weet alleen dat het Verdrag van Lissabon verregaande en vage bevoegdheden overhevelt naar de EU. Dat zal niet alleen leiden tot zware discussies achteraf. Het is de doos van Pandora. Er zal bij interpretatie zeker misbruik van gemaakt worden.

Een vrijhandelsassociatie beschouw ik als het minimum. Dat stadium zijn we overigens ook al lang voorbij. We moeten wel beseffen dat een vrijhandelsassociatie voor veel landen volstaat. Het is een optie zoals alle andere. We mogen hun dat niet verwijten. Het is hun goed recht. Er zijn inderdaad problemen die dat niveau overstijgen, maar er zijn andere supranationale organisaties, zoals de VN, die zich daarmee bezighouden.

Ik wil mij niet uitspreken over de toetreding van Turkije. Dat is een cultureel probleem. Ik werk geregeld in Oekraïne. Ik betreur dat men onder Russische druk Oekraïne links laat liggen. Oekraïne is zeer Europees. Ik ben verrast door de kennis van de gemiddelde Oekraïner over de Europese geschiedenis. Oekraïne mag volgens mij lid worden van de EU. Met Turkije zou ik voorzichtig zijn. Ik betreur het dat sommige landen de toetreding van Turkije stimuleren omdat het de EU zou verlammen. Dat zou eventueel kunnen gebeuren. Er zijn nu al zware migratieproblemen omdat er geen structurele aanpak is. Dat zou overigens ook een probleem zijn mocht Oekraïne zomaar kunnen toetreden. Het gaat tenslotte om 40 tot 50 miljoen mensen die er in een klap bijkomen. Al lijkt het mij iets gemakkelijker om hun mentaliteit te integreren dan de Turkse. Zo zwart-wit is het evenwel ook niet. In Duitsland leven heel wat Turken die wel tamelijk goed geïntegreerd zijn. Dat ligt ook aan de manier waarop Duitsland immigratie aanpakt.

Ik heb de indruk dat het Verdrag van Lissabon alles behalve liberaal is. Veel bevoegdheden toekennen aan de top is typisch voor niet-liberale regimes. Het risico bestaat dat we het tegenovergestelde krijgen van een neoliberaal verdrag. Dergelijke benamingen zijn overigens onzin. Ze dienen alleen om mensen in een bepaalde hoek te duwen. Economie en samenleving gaan over efficiënt gebruikmaken van de beschikbare bronnen. Ingenieurs maken systemen die efficiënt moeten zijn. Dat principe kunnen we ook toepassen op socio-economische systemen. Is dat neoliberaal? Neen. Is dat een goed principe? Ja. Het kan mij eigenlijk niet schelen of dat links of rechts is. Belangrijk is dat mensen zich maximaal kunnen ontplooien en dat iedereen maximale welzijn en welvaart heeft.

In België leven 1,2 miljoen mensen van de RVA (Rijksdienst voor Arbeidsvoorziening) onder het mom van solidariteit en sociale zekerheid. Ik vrees dat we net het tegenovergestelde zullen bereiken. Men heeft het probleem aan de kern niet begrepen. Die 1,2 miljoen mensen vormen een vierde klasse: de nieuwe onderklasse. Wie zich daartegen verzet, is niet neoliberaal maar integendeel heel sociaalvoelend. Wie in die klasse terecht is gekomen, geraakt er immers maar moeilijk weer uit.

Opiniepeilingen wijzen er inderdaad op dat er een probleem is met de geloofwaardigheid en de communicatie. Wie praat met de man in de straat, merkt onmiddellijk dat er een scheiding, zo al niet een kloof, is tussen de burger en Europa. Probleem is dat de instellingen een eigen leven zijn gaan leiden. Wie te lang in dezelfde organisatie zit, denkt dat die organisatie het doel op zich is. De eurocratie is geïsoleerd geraakt van de burger. Dat is de essentie waar-

aan we iets moeten doen vooraleer we kunnen praten over een verdrag dat de burgers verenigt.

De reactie van de eurocraten op het Ierse nee was buiten alle proporties. Ik herhaal dat zulks voor mij totaal onaantvaardbaar is. Europa communiceert slecht, maar dat is niet het enige punt. Europa verspreidt op zijn evenementen droge brochures, gedrukt in een klein lettertype wat de leesbaarheid niet verhoogt. Wat vooral ontbreekt is de zuivere burgerbetrokkenheid. Dat gaat veel verder dan louter communiceren. Enkel door de burger reëel te betrekken zal hij Europeaan worden.

Arte – overigens een behoorlijk artificieel project – zendt zowel in het Duits als in het Frans uit. Maar datzelfde Arte dubt ook alle films en vertikt het films te ondertitelen, zelfs als de oorspronkelijke taal Frans of Duits is. Ook in dat geval worden films gewoon in het Frans en in het Duits gedubd. En nota bene dat soort onzin wordt onder andere door de EU in leven gehouden. Dat is toch een mooi voorbeeld van hoe het niet hoort, ook al vind ik de achterliggende doelstelling op zich niet slecht. Doe het dan alleen op een echte Europese manier zodanig dat belangstelling voor andere culturen of talen wordt gewekt. Ik spreek zelf vier talen. Ik vind dat een belangrijk punt en het helpt me enorm wanneer ik me binnen Europa verplaats. Ik zou graag zeven talen kennen. Dat zal alleen nooit lukken door op een kinderachtige manier films te dubben in een andere taal.

De waarheid is eigenlijk dat de Europese burger gewoon niet bestaat. De eurocraten zijn geïsoleerd geraakt van de bevolking. Rationeel gezien hebben ze veel goede inzichten, maar de burger reageert er emotioneel op. Wie de burger Europees wil doen denken, moet hem er emotioneel bij betrekken. Dat betekent respect opbrengen voor zijn cultuur en tradities. Dat betekent niet het Duitse bier in vraag stellen of de Franse schimmelkaas verbieden omdat er te veel bacteriën inzitten. Een ander probleem waar de burger mee geconfronteerd wordt is dat hij al reizend door Europa vaststelt dat de stekker van zijn laptop nergens in het stopcontact past. Dergelijke simpele zaken kan Europa niet oplossen. Maar Europa moeit zich wel met de Franse kaas. Dat is dus niet de juiste manier om de burger emotioneel bij Europa te betrekken.

Ik vind het geen slecht idee om het woord parlement te vervangen door volksvertegenwoordiging. Ik betwijfel inderdaad of een parlement wel nog altijd het volk vertegenwoordigt. Dat is niet alleen hier maar in vele Europese landen een probleem. In een representatieve democratie wordt door middel van verkiezingen een mandaat gegeven. Als we nagaan hoe een mandaat tot stand komt, merken we dat het volk niet

meer vertegenwoordigd is als gevolg van kiesdremfels, opvolgers, cordon sanitaire enzovoort. Men gaat zwaar in de fout tegen het democratische principe. Ook al zie je je tegenstander niet graag, je moet in discussie durven te gaan. De discussie aangaan is de enige manier om tot een consensus te komen. Nu doet men alsof de burger vertegenwoordigd is in de Europese Commissie. Dat is helemaal niet het geval.

Men heeft kritiek op referenda uit schrik dat de burger zijn stem zal laten horen. Een referendum is geen domme enquête afgenomen door een marketingbureau. De essentie van een referendum is, zoals gezegd, het openbare debat dat eraan voorafgaat en dat tot inzicht leidt waardoor men zijn standpunt kan bijsturen. In België ijvert Democratie.Nu voor referenda. De heer Duchâtelet van Vivant heeft al vaak een lans gebroken voor directe democratie. Open Vld heeft dat standpunt overgenomen. Al heb ik daar in de praktijk nog niet veel van gemerkt.

De heer Sven Gatz: Ik heb alle begrip voor uw stellingen. Ik lees ook geregeld uw nieuwsbrief omdat u interessante zaken te vertellen hebt. Maar u moet wel maat houden. Hier gaat u nu toch wat kort door de bocht. Aan het einde van de vorige regeerperiode heb ik een voorstel van decreet ingediend dat volksraadplegingen en referenda mogelijk moest maken. Alleen zegt de Raad van State dat daartoe eerst de Grondwet gewijzigd moet worden. U kent de discussie. Zeg dus alstublieft niet dat wij onze politieke doelstellingen niet in realiteit proberen om te zetten.

De heer Eric Verhulst: Mijn excuses daarvoor. Ik kan onmogelijk alles weten. Ik ben ook niet dagelijks met politiek bezig.

Open Europe is een Britse website. Britten zijn beweerdelijk altijd al eurosceptisch geweest. Maar ik meen toch dat ze ernstige pogingen doen om correcte informatie te verzamelen. Ze zijn kritisch, maar pleiten tegelijk voor een sterker en beter Europa. Dat betekent niet dat de top meer macht moet krijgen. Men moet voornamelijk goede kaders scheppen waarin de mensen kunnen werken.

Een Europa met twee snelheden is een simplistische voorstelling van de feiten. De realiteit is een Europa met tien of wel twintig snelheden. Lidstaten zijn lid van allerhande wisselende groeperingen: eurozone, Schengen, vrijhandelszone enzovoort. Een homogeen geheel is dus absoluut niet nodig want het werkt door middel van losse associaties. De bedrijfswereld zit vol van dergelijke losse en continu wisselende associaties. Dat werkt perfect. Het is veel soepeler en dynamischer. Men kan zich constant aanpassen.

Mevrouw Marie-Rose Morel: De Ierse regering heeft blijkbaar ook Europese middelen vrijgemaakt

voor de ja-campagne. Dat staat diametraal tegenover de bewering van de heer Dehaene.

Er heeft inderdaad al een clash plaatsgevonden tussen burgers en eurocraten. Niet verwonderlijk gezien het gebrekkige vertrouwen van burgers in Europa. Men mag dat dan misschien niet graag horen, maar het is wel de realiteit. Wie zo nu en dan met beide voeten in het normale leven staat, vangt dat geregeld op. Er is duidelijk een deficit. Er gaan stemmen op om Europa eerst – om even een new age-term te gebruiken – aan een ‘zuiveringskuur’ te onderwerpen. Europa moet eerst transparanter, democratischer en minder verspillend worden. Daarna kan Europa zich opnieuw tot de burger richten met een degelijk verdrag. Europa moet het vertrouwen van de burger eerst verdienen. Elke dag opnieuw. Ik heb de indruk dat men tegenwoordig zo verwend is dat men niet meer wenst te vechten voor dat vertrouwen. Men zoekt een middel – in casu het Verdrag van Lissabon – om het vertrouwen gewoon te nemen.

De redenering dat de Ieren tegen zouden hebben gestemd omdat ze niet goed wisten waarover het ging kan tot in het absurde worden doorgetrokken. Tijdens verkiezingen zijn er wellicht veel mensen die amper weten waarom ze op iemand stemmen. We zouden wellicht schrikken mochten we weten waarom iemand in het parlement terecht is gekomen. Het gaat niet altijd om inhoudelijke redenen. Het hangt van kleine dingen en persmomentjes af.

Nog voor er van een referendum sprake kan zijn, moet de Europese mastodont eerst het vertrouwen van de burger verdienen. De verschillende krachten die in alle Europese landen aanwezig zijn, zouden elkaar moeten vinden. Als ik merk hoe men binnen de meerderheid in het Europees Parlement elkaar vindt om dit verdrag erdoor te duwen tegen de wil van de bevolking in, denk ik dat wij lui zijn of kansen laten liggen. De 75 percent die het verdrag niet willen ratificeren zoeken elkaar niet meer op. Daar moeten toch ook platformen voor zijn.

De heer Eric Verhulst: Wat die middelen betreft, verwijs ik naar de website van Open Europe. Ik ben natuurlijk geen onderzoeksjournalist. Er is wel geen sprake van Europese middelen, maar van middelen van de Ierse regering.

Als ik de voorbije tien jaar bekijk, is het jammer hoe het mooie Europese project professioneel wordt verknoeid. Dat geldt bijvoorbeeld ook voor de Europese kaderprogramma's. Die zijn overgenomen door de industriële lobby's die er een geldmachine in zien. Veel projecten zijn geen onderzoeksprojecten. Men doet alsof. Men haalt zagezegd de Lissabon-doelstelling doordat men middelen uitgeeft. De werkelijke vooruitgang inzake onderzoek en ontwikke-

ling is te beperkt. Men heeft instellingen de mechanismen laten overnemen. De instellingen worden doelen op zich. Dat mogen we als burger niet toestaan.

De ideale manier om dit aan te pakken is niet een zoveelste poging ondernemen om een en ander er via achterpoortjes door te sluiten. Dan verliest u het vertrouwen van de burger gegarandeerd volledig. De burger is niet dom. Het duurt hoogstens iets langer voor de burger alles door heeft. Mijn bezorgdheid is er vooral een op lange termijn. Nu zijn we het Europese project op lange termijn aan het te gronde richten. Een serieuze wereldwijde economische crisis zal daarvoor volstaan. Alle rationaliteit gaat verloren in momenten van grote crisis. Dan zijn we waarschijnlijk heel het project kwijt. Dan kan er van alles gebeuren.

Om dit op te lossen is in de eerste plaats een akkoord nodig over de consensusregel, die niet werkbaar is met 27 lidstaten die niet allemaal een democratische traditie hebben. Dat geldt vooral voor Oost-Europa, al mogen we niet te sterk neerkijken op hen. Ze weten beter dan wij waarom systemen met al te veel macht aan de top niet werken. Daarnaast moet worden gezocht naar een minimale grondwet waarmee iedereen akkoord kan gaan. Gecombineerd met een systeem dat beslissingen neemt op basis van een grote meerderheid, zullen we in staat zijn die grondwet geleidelijk verder op te bouwen door rekening te houden met bestaande verdragen en verworvenheden. Uitbreiden van bevoegdheden kan aan de hand van afzonderlijke referenda en discussies. Ik denk daarbij bijvoorbeeld ook aan de kwestie van de militaire macht van Europa. Pak de problemen een voor een aan. Niet zoals nu alle details regelen in een tekst van 600 bladzijden. Dat gaat niet. 'It's a recipe for disaster'.

Ik herhaal dat ik een bezorgde en kritische Europese burger ben. Daarom is het belangrijk dat u de juiste stem uitbrengt. We moeten ze hierboven duidelijk maken dat het verkeerd loopt. Ook dat is democratie. De stem van een kleine minderheid is vaak belangrijker dan grote machtsblokken. Ze hebben het recht kritisch te zijn omdat ze de gevolgen van de beslissingen van anderen aan den lijve ondervinden.

IV. BESPREKING MET DE HEER NATAN HERTOGEN

De voorzitter: De volgende spreker, de heer Natan Hertogen, die ook onze enige spreker is voor deze namiddag vertegenwoordigt de feitelijke vereniging 'Onzezeg/Notremotadire'. Dit burgerinitiatief bouwt voort op het initiatief dat de heren Jef Sleeckx,

Georges Debunne en Lode Van Outrive destijds hebben genomen met betrekking tot de Europese Grondwet.

1. Uiteenzetting door de heer Natan Hertogen

De heer Natan Hertogen: Ik richt inderdaad het woord tot u namens Onzezeg/Notremotadire. Die campagne bouwt voort op het initiatief dat Jef Sleenckx, Georges Debunne en Lode Van Outrive twee jaar geleden namen naar aanleiding van de Europese Grondwet. Zij vroegen hier toen, via een collectief verzoekschrift, om een referendum te organiseren over de Europese Grondwet. Niet om u als parlementairen te passeren en een lans te breken voor directe democratie, maar in de allereerste plaats uit diepe bezorgdheid om de asociale inhoud van die Europese Grondwet.

Initieel hadden wij dan ook in een individueel verzoekschrift het parlement de vraag voorgelegd om het ratificatieproces van het Verdrag van Lissabon op te schorten, en eindelijk tijd en middelen te investeren in een tegensprekelijk maatschappelijk debat over Europa. Door ons, evenals andere sprekers, uit te nodigen op deze hoorzitting wordt hieraan, weliswaar in beperkte en misschien zelfs te beperkte mate, tegemoetgekomen. Maar ik ben realist genoeg om te weten dat men in de politiek soms moet roeien met de riemen die men heeft. Ik heb het verzoekschrift in kwestie vandaag dan ook ingetrokken en richt mij nu tot u in de hoedanigheid van ‘gehoorde’. Mijn boodschap blijft vanzelfsprekend dezelfde.

Anders dan de Europese Grondwet zal het Verdrag van Lissabon de vorige verdragen niet vervangen, maar enkel hervormen. Een verschil in aanpak dus, als antwoord op het Franse en Nederlandse neen aan de Europese Grondwet. Maar daar houdt het verschil ook op. De heer Valéry Giscard d'Estaing zelf – die de Europese Conventie heeft voorgezeten – stelde dat de inhoud van het Verdrag van Lissabon voor 98 procent overeenkomt met de Europese Grondwet. Een stem tegen de Europese Grondwet, is met andere woorden ook zo goed als een stem tegen het Verdrag van Lissabon. Dat alles maakt dat vandaag niet enkel de Ierse neen op tafel ligt, maar ook – en nog steeds – de kordate afwijzing door de Franse en Nederlandse bevolking. In drie landen klonk dus hetzelfde sterkte signaal. De Ieren voegen daar nog iets aan toe en zeggen nu ‘no means no’. De mensen van Onzezeg/Notremotadire vragen zich af welke van deze drie woorden de voorstanders van een overhaaste ratificatie door het parlement niet begrepen hebben.

De komende twintig minuten wil ik het met u over twee zaken hebben. Ten eerste zijn er behoorlijk wat

inhoudelijke bezwaren te maken op dit verdrag. U zult er verschillende herkennen van tijdens het debat over de Europese Grondwet. Aangezien in ons land nog nooit de tijd is genomen om uitvoerig en diepgaand in te gaan op de vele tegenwerpingen vanuit sociale bewegingen, kan het geen kwaad ze ook hier kort weer aan te halen. Ten tweede – en daarmee begin ik – is het naar onze mening de taak van deze commissie om ook open en eerlijk in te gaan op de vraag wat de politieke consequenties zijn van een eventuele geforceerde ratificatie in de komende weken.

En politieke consequenties zullen er zijn. Om te beginnen voor de Ieren natuurlijk. Nu Ierland neen gezegd heeft, is het niet aan ons om nog voor 15 oktober – de datum die op de recentste Europese top naar voren is geschoven als deadline voor een politieke oplossing – de zaak te ratificeren. Het is trouwens niet louter een kwestie van respect. En Onzezeg/Notremotadire stapt evenmin zomaar mee in abstracte bespiegelingen over de soevereiniteit van het Ierse volk die zou geschonden worden door een ratificatie. De kern van de zaak en de reden waarom een Vlaamse ratificatie op 9 of 10 juli aanstaande de meest foute van alle mogelijke beslissingen is, is de democratie.

Nu ratificeren zou het ultieme bewijs vormen van het feit dat de Europese machthebbers enkel geloven in een Europese democratie als de uitkomst op voorhand te regelen valt. En iedereen die voor 15 oktober in welk parlement dan ook, in welke lidstaat ook, op de groene knop drukt, treedt hen daarin bij. Is dat werkelijk het signaal dat het parlement wil geven? Ik wil de leden vragen daar een duidelijk antwoord op te formuleren.

Bij elke ratificatie voor 15 oktober komen de Ieren meer en meer onder druk te staan om uiteindelijk in een nieuw referendum toch ja te stemmen. Elke nieuwe ja isoleert hun neen een beetje meer. In wezen wordt hier een spel van politieke chantage gespeeld tegenover de enige bevolking die zich collectief heeft ingezet en ingespannen om zich een goede mening te vormen over voor of tegen. Ierland is het enige land in de hele Europese Unie, waar het debat over dit verdrag op een open, democratische manier gevoerd is. In navolging van de Fransen en de Nederlanders, zijn de Ieren schoorvoetend beginnen bouwen aan die Europese democratie. Hun beloning wordt een herexamen, en de parlementsleden, die zelf in eigen land het inhoudelijke debat consequent fnuiken of op zijn minst niet de moed weten op te brengen om er meer van te maken, gaan voor jury spelen.

Het volgende punt is het debat over dit verdrag in eigen land. We kunnen daar kort over zijn. Er was zo

goed als geen debat. Er is hier een hoorzitting met vijftien aanwezigen en slechts één tegenstem uit democratische hoek.

In ons land worden honderden mensen betaald om het democratisch debat te organiseren. Voor alle duidelijkheid, ik heb het daarbij wel degelijk over uw job. U bent verkozen door ons om voor ons en met ons de democratie te organiseren. In het parlement als het kan, op straat als het moet. Dat is niet gebeurd. Jef Sleenckx diende begin dit jaar een verzoekschrift in met de vraag een referendum te organiseren over het Verdrag van Lissabon. Jef Sleenckx is niet verliefd op directe democratie. Voor hem en Onzezeg/Notremoradire in het geheel was het een middel om een echt inhoudelijk debat op gang te brengen. Omdat we aan onze ellebogen voelden dat de Belgische parlementen het weer niet gingen warmmaken.

Het verzoek werd echter afgewezen op basis van een gekleurde lezing van de Belgische Grondwet, alsof een volksraadpleging de soevereiniteit van om het even welk parlementair mandaat zou aantasten. Dat die interpretatie mogelijk is, is al langer geweten. De heren Karel De Gucht en Rik Daems – partijgenoten van enkelen onder u – stoorden er zich nochtans niet aan. In de aanloop naar de ratificatie van de Europese Grondwet, toen ze zelf nog dachten dat de bevolking zeker ja zou antwoorden, namen ze zelf even het initiatief voor een volksraadpleging. Ook de heer Verhofstadt liet zich trouwens door niemand tegenhouden toen hij zijn consultatie organiseerde over het Copernicusplan.

Zowel het negeren van het Franse en Nederlandse signaal, de druk op de Ieren nu en de organisatie van Europese non-debatten in ons land zijn tekens aan dezelfde wand. De Belgische politieke klasse is net als de Europese machtshebbers niet klaar voor een breed en diepgaand debat over de richting die Europa op democratisch, sociaal, ecologisch of militair vlak uit moet. De vraag daarnaar is nochtans groot.

Tussendoor vroeg ik me trouwens ook af of wat we hier Vlaanderen doen, wel beter doen? Wat zal finaal het grote verschil zijn tussen dit debat en het federale, Brusselse, Waalse of Duitstalige debat over Europa?

De reden van deze vraag naar een echte Europese democratie staat echter niet op zichzelf. Zoals gezegd komt al sinds de introductie van de eerste teksten voor de Europese Grondwet, nu het Verdrag van Lissabon, fundamentele kritiek uit syndicale hoek, vanwege allerhande andersglobalisten, uit de academische wereld, van de Europese vredesbewegingen, van de werklozenbeweging en van bepaalde

ecologisten. Hun afwijzing op basis van inhoudelijke kritieken vormt de grond van de zaak. In wezen hadden al deze mensen hier moeten kunnen zijn, want ook in ons land zijn ze aanwezig. Dan hadden we een begin van een echt debat gehad. De zaken die zij aanhalen, zijn immers erg belangrijk en op zijn minst interessant genoeg om er grondig kennis van te nemen. Het is niet mijn bedoeling hier vandaag namens al deze mensen te spreken of misschien straks namens hen te debatteren. Ik heb niet die pretentie, noch dat mandaat. Wat ik wel doe is enkele van hun punten aanhalen om het parlement te overtuigen dat een democratische neen-stem inhoudelijk meer dan gerechtvaardigd is.

Dinsdag nog viel in de kranten te lezen dat federaal minister voor Openbare Diensten, Inge Vervotte, door de Europese Commissie op de vingers is getikt in verband met de Post. “Wat heeft dit te maken met het Verdrag?”, zullen sommigen zich schamper afvragen. Wel, alles. Net zoals voorgaande verdragen, en net zoals de ‘gebuisde’ Europese Grondwet, hebben de opstellers van het verdrag systematisch twee zaken verward. Enerzijds het scheppen van de institutionele kaders voor de Europese Unie, anderzijds het graven van een bedding die het Europese beleid fundamenteel richting moet geven. De in dit verdrag vervatte herbevestiging van de logica van de vrije, onbelemmerde en concurrentiële markt boven alles, zal de concrete druk op de Europese regeringen om allerhande liberalisering zonder morren of bijshaven door te voeren enkel maar opvoeren. Ook dit verdrag betonneert via talloze frasen en formuleringen, al dan niet overgenomen uit vorige verdragen, een strikt neoliberale aanpak als absolute en onbetwistbare grond voor elke economische of sociale politiek van alle lidstaten. Niet voor niets staat het mededingingsrecht centraal in de Europese wetgeving. En wie niet volgt? Die wordt bestraft.

De Europese leiders, en met hen alle voorstanders van dit verdrag, verweven onophoudelijke kader met beleid, maar eisen van hun tegenstanders kader en beleid in de discussie te scheiden. Dit is niets meer dan een retorisch trucje om elk fundamenteel debat over de richting die de Europese Unie uitgaat uit de weg te gaan.

Ook actueel zijn de recente uitspraken van het Europese Hof van Justitie in de zaken Viking, Laval en Ruffert. Drie keer werd de Europese detacheringsrichtlijn uit 1997 door het hof geïnterpreteerd in het nadeel van een syndicale tussenkomst. Vakbonden in economisch sterke landen zoals Finland, Zweden of Duitsland zijn blijkbaar niet in hun recht wanneer ze gelijke sociale rechten trachten af te dwingen voor ingeweken werknemers uit respectievelijk Estland, Letland of Polen. De terechte vrees van vele syndicalisten in heel Europa, ook pas nog in Ierland, is dat

bij elk verdrag deze asociale gewoontes van de Europese wetgever en de Europese rechters zwaarder gaan doorwegen. Het nieuwe verdrag biedt geen garanties dat dergelijke zaken niet opnieuw zullen gebeuren. Integendeel. Het verdrag is daardoor veeleer een werktuig in de handen van werkgevers, dan een rugsteun voor de werkende bevolking.

Een sociaal Europa, waar de miljoenen Europese syndicalisten zich wel achter kunnen scharen, is nochtans wel degelijk mogelijk. Georges Debunne doet in zijn boek ‘Wanneer een sociaal Europa?’ enkele concrete voorstellen: Europese cao’s of gelijkshakeling van sociale wetgeving naar boven, om maar iets te zeggen. En Georges Debunne is slechts één van de velen met sociaal-constructieve voorstellen. Wanneer geen enkele van die ideeën stevig in het nieuwe verdrag verankerd zit, waarom zouden syndicalisten en bij uitbreiding de volledige werkende bevolking, dan het verdrag moeten steunen?

In Ierland is in de hele discussie met recht en reden veel inkt gevloeid over de verdragsartikelen die te maken hebben met defensie. De mensen van de vzw Vrede volgen het debat al sinds de Europese Grondwet op de voet en zien in grote lijnen dezelfde problemen opduiken als toen. Grondwet en verdrag verschillen ook op dit punt amper. Zo staat in het verdrag opnieuw dat de lidstaten zich ertoe verbinden “hun militaire vermogens geleidelijk te verbeteren” (artikel 28, A, lid 3). Ik citeer kort Ludo De Brabander: “Ook wordt ons defensiebeleid gekoppeld aan dat van de NAVO via een aangehecht protocol en legt het verdrag een interventiedoctrine (artikel 28, B, lid 1) op met bijhorend apparaat (artikelen 28, C, en 28, D). Kortom, genoeg zaken om zich als vredesorganisatie te verzetten tegen dit verdrag.”. Dat was trouwens een sneer naar Paul Goossens die hem een overjaarse pacifist had genoemd. Met andere woorden, het verdrag maakt van defensie een speeltuin voor ongunstige types als een Pieter De Crem en verbant de vredesduiven voorgoed van de kabinetten van buitenlandse zaken en defensie. Daarover heeft trouwens ook professor Rik Coolsaet zich druk gemaakt.

In de toekomst zullen alle EU-lidstaten gedwongen zijn zware militaire inspanningen te leveren. Nochtans staat overal in Europa het overheidsbudget onder druk. Waar zal dat geld dan vandaan komen? Welke publieke investeringen gaan we hier in België en Vlaanderen terugschroeven? Of plannen we belastingverhogingen?

De lichtzinnigheid waarmee zelfs onze progressieve partijen over deze kwestie heen wandelen, is soms pijnlijk om aan te zien. Twee jaar geleden, slechts enkele dagen na de Belgische ratificatie van de Europese Grondwet in februari 2006, verklaarde de

heer Johan Vande Lanotte, toen voorzitter van de sp.a, op termijn de Belgische legermacht te willen halveren en het vrijgekomen budget te willen spenderen aan ontwikkelingshulp. Groen! was onmiddellijk akkoord. Beiden vergaten wel even dat ze pas een soort Europese staatsvorming hadden goedgekeurd, die de duidelijke intentie uitsprak om dit niet alleen onmogelijk te maken, maar zelfs onwettig. De progressieven in dit parlement zouden toch moeten inzien dat dit nogal vreemd was. U zou hiermee rekening kunnen houden bij de stemming over dit nieuwe verdrag.

Als we het gros van de commentatoren en hooggeplaatste politici mogen geloven, is Europa in crisis. Wij zien dat anders. Daar waar het debat over Europa de afgelopen jaren grondig gevoerd werd, ontdekten mensen hoe ver we eigenlijk al staan met de Europese staatsvorming, want de Europese Grondwet en dit Verdrag van Lissabon betekenen wel degelijk een staatsvorming. Ze gingen ook beseffen dat de inhoud van de Europese Grondwet of het Lissabonverdrag meer dan vermoed hun leven zou gaan bepalen. Vandaag bestaat 70 tot 80 percent van onze nationale of regionale wetten uit de loutere uitvoering van Europese richtlijnen of andere Europese regelgeving. Zonder dat de Europese bevolking het goed en wel beseft is er jarenlang in alle stilte, achter de rug van de mensen om, en via verdragen, gebouwd aan een Europese superstaat. Die moest niet alleen de lidstaten gaan ‘dresseren’ naar de neoliberale inzichten van regeringsleiders, Raad van Ministers en Europese Commissie. Het werd meteen een nieuw type staat, een stille staat, nieuw in de wereld, nieuw als concept. Een staat zonder de parlementaire democratie, zoals we die sinds de 19e eeuw kennen, waar alles tussen regeringsleiders en ministers bedisseld wordt. Er is een Europees parlement maar dat kan zelfs geen wetgevend initiatief nemen. Daarenboven wordt het ver weg gehouden van de civiele samenleving. Dat zorgt ervoor dat de mensen zich blijven blindstaren op hun nationale politiek, terwijl de Europese staat er is, maar je hem niet ziet of hoort.

De discussie tussen federalisten en voorstanders van enkel een economische markt is in die zin nep dat Europa nu al veel meer is dan gewoon een gemeenschappelijke economische ruimte. Via 70 tot 80 percent van de wetgeving doe je meer dan even economisch samenwerken. Het invoeren van de euro bijvoorbeeld met de Europese Centrale Bank (ECB), is in alle opzichten ook van politieke betekenis. Het Verdrag van Lissabon diept de Europese staat nog verder uit. De Engelse politici weten dat trouwens maar al te goed. Misschien dat het meningsverschil tussen federalisten en anderen dan ook terug te voeren valt op iets anders. Een discussie of men het bij zo’n stille staat wil houden enerzijds (Blair en co), of

het ding anderzijds een naam en een ‘smoel’ moet krijgen zoals elke andere staat in de geschiedenis (Verhofstadt, Chirac en co).

Als we daar van uitgaan, zien we vandaag niet gewoon een Europese crisis, maar vooral een crisis van het stillestaatmodel. Dat is iets anders. Vol zelfvertrouwen dachten de Europese federalisten dat het tijd was voor een Europese Grondwet. Ze hebben moeten vaststellen dat naar buiten komen met hun superstaat, zonder democratische en sociale garanties voor de Europese bevolking, niet heeft gewerkt. De Fransen, de Nederlanders en de Ieren deden het licht aan en wie stond daar ‘in haar blootje’? Europa, met haar stiekeme, asociale, militaristische agenda.

Wie dit alles nog het best heeft samengevat is Karel De Gucht, ik citeer: “Het doel van het Grondwettelijk Verdrag was om leesbaarder te zijn. [...] Het doel van dit verdrag is om onleesbaar te zijn. [...] De grondwet bedoelde duidelijk te zijn, dit verdrag bedoelt onduidelijk te zijn. Dat is een succes.”. Ik voeg er nog een tweede quote uit onverdachte hoek aan toe. Nog eens Giscard d'Estaing: “De inhoud blijft nagenoeg hetzelfde, ze is slechts een beetje anders gepresenteerd. [...] De reden hiervan is dat de nieuwe tekst niet teveel op het grondwettelijke verdrag moest lijken. De Europese regeringen zijn tot overeenstemming gekomen over deze oppervlakkige veranderingen aan de Grondwet, opdat deze makkelijker door het volk geslikt zou worden.”. Twee maal klare taal.

De Europese machtshebbers hebben hun crisis proberen te ontwijken door de ambitie om Europa via een zogenaamde Europese Grondwet meer gestalte te geven, op te bergen. Hun antwoord betekent echter geen stap vooruit, maar achteruit. Geen engagement voor meer democratie na al die duidelijke signalen, maar een stap terug naar verdragen en achterkamers. Hun antwoord is een hernieuwd geloof in de oude tactieken van intergouvernementele verdragen en een Europees non-debat. Europa moet weer verstillen om verder te groeien en alle roepers moeten uit het debat worden geweerd. Maar dat is pure nostalgie. De Fransen, de Nederlanders en de Ieren hebben voor een dijkbreuk gezorgd. Gisteren, vandaag en tot het einde der tijden zit u met ons opgescheept. Wij, de mensen die kiezen voor een 100 percent sociaal Europa, voor een 100 percent antimilitaristisch Europa, voor een 100 percent groen Europa en ga zo maar door. Onze euro is gevallen dat we om dat allemaal te bereiken ook een 100 percent democratisch Europa zullen moeten afdwingen. Daarom zal ik deze uitleg eindigen met een voorstel.

Laat dit Verdrag van Lissabon voor wat het is. Schort de ratificatieprocedure op tot minstens 15 oktober, of beter nog stop ze gewoon. En maak van

het Europees Parlement, dat in 2009 moet verkozen worden door de Europese bevolking, een grondwetgevende vergadering. Leg het resultaat van al dat grondwetgevend werk voor aan de Europese bevolking in een simultane, massale en bindende volksraadpleging. Met een genuanceerde vraagstelling en na het vrijmaken van een maximum aan middelen voor een rijk en tegenstrijdig debat.

Wedden met meneer Barroso dat indien de nieuwe Europese Grondwet in al haar poriën sociaal en rechtvaardig is voor iedereen, hij niet zal worden afgewezen.

Wedden met meneer Barroso dat indien deze nieuwe Europese Grondwet geen vrijbrief is voor de Europese wapenlobby, legerleiding en neoconservatieven – zoals defensie-minister De Crem – om een gewapend buitenlands beleid te voeren, hij niet zal worden afgewezen.

Wedden met meneer Barroso dat indien deze nieuwe Europese Grondwet democratische Europese instellingen installeert, eindelijk scheiding der machten garandeert en van het Europees Parlement een echt parlement maakt met wetgevend initiatiefrecht, die nieuwe Europese Grondwet niet zal worden afgewezen.

Wedden met meneer Barroso dat indien deze nieuwe Europese Grondwet eindelijk het pad effent voor sterke Europese openbare diensten voor iedereen, in handen van de gemeenschap, door de Europese verdragen die dit vandaag consequent tegenwerken op het heffen en te vervangen, wedden dat zo een nieuwe Grondwet niet zal worden afgewezen.

En ten laatste. Wedden met meneer Barroso, en u allen, dat zolang u niet van zin bent werk te maken van een waarlijk democratisch en consequent sociaal Europa of er zoals vele progressieven niet in gelooft dat er in onze maatschappij voldoende krachten kunnen gevonden worden om dit waar te maken, wedden dat u al die tijd verplicht zult blijven u vast te klampen aan uw stille staat. Dat u al die tijd het debat zult moeten desorganiseren, beperken tot één enkele hoorzitting per verdrag, in één enkele commissie, met één enkele democratische tegenstem.

De mensen van Onzезег/Notremotadire en – ik ben er zeker van – velen met ons, wensen u alvast veel succes.

2. Vragen en opmerkingen van de leden en antwoorden van de heer Hertogen

Mevrouw Anissa Tamsamani: Ik kan veel sympa-

thie opbrengen voor het discours van de heer Hertogen. Mijn fractie steunt volmondig de idee van een meer sociaal, meer antimilitaristisch en meer groen Europa. Ik ben ook geen tegenstander van een referendum, maar ik ben er tegelijk ook ten volle van overtuigd dat in heel wat landen weinig politici erin slagen om uit te leggen wat er op het Europese niveau precies gebeurt. Ik veronderstel dat heel wat mensen daarom veeleer stemmen vanuit een gevoelsmatige impuls dan uit rationele overwegingen. Als dat wordt doorgetrokken naar wat in Frankrijk, Nederland en Ierland is gebeurd, dan zie ik daarin net zo goed een stem tegen de eigen nationale politiek en niet zozeer tegen Europa.

Dat wijt ik ook aan een gebrekkige communicatie van Europa ten aanzien van de bevolking. Een referendum in Vlaanderen zou volgens mij wel eens dezelfde reactie kunnen opleveren. Dat vergelijk ik met een referendum over de vraag of de belastingen moeten worden afgeschaft. De opmerkingen van de heer Hertogen kan ik voor het overgrote deel volgen, maar een referendum organiseren lijkt mij zeer moeilijk.

De heer Jan Roegiers: Ik vond het vurige betoog van de heer Hertogen zeer verhelderend. Ik vind dat het de zaken scherp stelde en verplicht tot nadenken. Ik deel vele van de zorgen die de spreker geuit heeft, maar ben tot een andere slotsom gekomen. De heer Hertogen komt tot de conclusie ‘Nee, tenzij’, terwijl ik uitga van ‘Ja, maar’. Daarin schuilt ook het verschil tussen de groene en de rode knop. Mijn partij is ervan overtuigd dat er met de goedkeuring en ratificering van het verdrag een aantal hefbomen wordt ingebracht om Europa een stuk socialer, democratischer, cultureel meer divers en vreedvoller te maken. Ik ervaar het alsof de heer Hertogen net denkt dat die waarden meer op de helling komen te staan met de ratificering.

Ik ben het met een aantal zaken ook niet eens. Het lijkt alsof de heer Hertogen gelooft dat er geïnsinueerd wordt dat men zo snel als mogelijk een ratificering wil om de Ieren in hun oordeel te marginaliseren. Ik vind dat een vreemde redenering, omdat het lijkt alsof wie zich achter het verdrag schaaft, een schuldgevoel zou moeten hebben. De landen die ratificeren, steunen het verdrag ongetwijfeld.

Ik vind het ook vreemd dat de heer Hertogen en zijn organisatie zich aan dat Ierse nee optrekken, omdat het amalgaam van verenigingen en organisaties die ertoe hebben opgeroepen nee te stemmen in hun doelstellingen soms haaks op die van de heer Hertogen staan en niet dezelfde bekommernissen hebben. Het waren ultraliberalen die het voortouw namen uit vrees voor meer belastingen vanuit Europa, en ultra-

katholieken uit vrees dat abortus en homorechten ingang zouden vinden.

Ik deel heel wat bezorgdheden met de mensen die oprecht met deze zaak bezig zijn. Ook ik veronderstel dat heel wat mensen in Vlaanderen tegen Europa gekant zijn, maar verwacht als reden vaak haaks op elkaar staande argumenten.

Een referendum is niet de enige vorm van democratie. Een ratificatie – in de Belgische context – door zeven of acht parlementen is ook democratisch en even legitiem. De VlaamsProgressieven zijn voorstanders van referenda op voorwaarde dat men een duidelijk afgebakende vraag kan stellen. Dat is hier niet het geval. De heer Hertogen had 25 minuten nodig en hij was dan nog beknopt. Het Vlaams Parlement heeft alles bij elkaar reeds twee en een halve dag in de bespreking van het onderwerp geïnvesteerd. Wie in die tijd niet kan zeggen of hij voor of tegen is, zal het nooit uitgelegd krijgen. Ik benadruk dat de beslissing van het parlement, welke zij ook zal zijn, in elk geval democratisch is.

Ik vat samen: ik deel een deel van de zorgen van de heer Hertogen maar niet zijn einddoelstelling en ook niet een aantal punten van kritiek over de werkwijze in het parlement.

Mevrouw Anne-Marie Hoebeke: Ik bevestig de woorden van de heer Roegiers: het Vlaams Parlement besteedt wel degelijk aandacht aan Europa. Ik respecteer anderzijds wel de gedrevenheid van de jonge spreker. Verscheidenheid is verrijkend. Wat het referendum betreft: dat staat niet in de Belgische Grondwet. Ik wijs er daarenboven op dat de manier waarop een vraag gesteld wordt, invloed uitoefent op het antwoord.

De heer Hertogen noemt mededinging de basis van de Europese wetgeving, maar er is meer. Ik noem de vrede en grensoverschrijdende justitie. Het openstellen van de grenzen voor goederen, diensten en mensen is meer dan een louter neoliberale aanpak. Het verdrag is niet alleen een instrument voor de werkgevers. Er zijn heel wat sociale verworvenheden ingeschreven in het Verdrag van Lissabon.

De heer Karim Van Overmeire, voorzitter: Ik deel de analyse die de heer Hertogen presenteerde van de Ierse situatie. Onze fractie is blij dat ze zich in een referendum hebben kunnen uitspreken. Anderzijds ben ik bang dat de spreker te enthousiast was over de organisatie van een grondwetgevende vergadering met het oog op een echt democratisch Europa. Men mag onze samenleving niet projecteren op de rest van Europa. De landen van Midden- en Oost-Europa staan niet te springen voor een sterke staat, een groot

deel van hun bevolking kiest voor een zeer liberaal model.

De hamvraag is: is het mogelijk om boven 27 – of meer als men de regio's in rekening brengt – verschillende lokale economieën en geschiedenissen meer te bouwen dan een licht framework, dat de zaak bij elkaar houdt maar toch voldoende autonomie laat. De heer Hertogen kiest echter voor de Europese superstaat, weliswaar democratischer en sociaal. Wat vindt hij van mijn argumenten?

Parlementaire besluitvorming is perfect democratisch. Maar een parlementair mandaat krijgt men binnen een bepaald kader en hier gaat het net over de verandering van het kader zelf. Het Verdrag van Lissabon zorgt immers voor een bevoegdheidsoverdracht naar een supranationaal niveau, waar men met een gekwalificeerde meerderheid gaat beslissen en zonder vetorecht. In België bestaan intern zware procedures voor dergelijke hervormingen. Het is dan ook bepaald bevreemdend dat men in dit geval het kader wel compleet overhoop kan gooien met een eenvoudige meerderheid.

Het getuigt van bescheidenheid dat parlementsleden hiervoor een mandaat vragen van de bevolking via een referendum. Elk land moet dat voor zichzelf beslissen. Storend is alleen dat men bij tegenvallend resultaat beslist om na nieuwe besluitvorming geen tweede referendum te organiseren (zoals in Frankrijk en Nederland) ofwel te blijven voortdoen tot het resultaat ja is (zoals in Denemarken en Ierland). Een dergelijke oneerlijke manier van werken is een smet op het Europese blazoen.

De heer John Vrancken: Ik sluit mij aan bij de woorden van de heer Van Overmeire.

De heer Ward Kennes: Ik vond het betoog eerder drammerig dan gedreven. Europa is geen militaristisch project maar juist de beste garantie voor vrede. Toetreding tot Europa betekent het einde van de mogelijkheid om de wapens tegen elkaar op te nemen. Mocht er geen supranationaal niveau zijn om een aantal zaken uit te klaren, dan zouden de landen elk apart zich – ten gevolge van wederzijds wantrouwen – ongetwijfeld genoodzaakt voelen om veel hogere defensie-uitgaven te doen. Kiezen voor Europa vermindert de militaire uitgaven en optimaliseert tegelijk de gezamenlijke defensie. Het klopt trouwens ook niet dat Europa niet ecologisch is. Heel wat milieuwetgeving bij ons in Vlaanderen komt precies tot stand op Europees initiatief.

Wat de procedure betreft, zij is niet zo eenvoudig als de voorzitter laat uitschijnen. Het Verdrag van Lis-

sabon moet inderdaad geratificeerd worden door 27 lidstaten en daarbinnen vaak door verschillende parlementen. Wat in ons land overigens bij uitstek het geval is. Zij kunnen stuk voor stuk dwarsliggen. Het betreft dus geen pure formaliteit.

De spreker ging veeleer in op de Europese constructie op zich en niet zozeer op de inhoud van het Verdrag van Lissabon zoals de veralgemening van meerderheidsbeslissingen, de beperking van het vetorecht, de mogelijkheden die aan nationale parlementen worden geboden, de subsidiariteit en de juridische samenwerking. Wat is zijn opinie daarover?

De heer Johan Verstreken: Mijn fractie neigt veeleer naar wat de heer Dehaene hier deze ochtend heeft gezegd dan wat de heer Hertogen hier zonet verkondigd heeft, zijn jeugdige gedrevenheid ten spijt. Compromissen zijn nodig om stappen vooruit te zetten. Verder meen ik dat pacifisme moet aangevuld worden met het nodige realisme.

Wat het referendum betreft, rijst de vraag of men in deze materie de gewenste 'genuanceerde vraag' kan stellen. Hoe moet die geformuleerd worden?

De heer Luk Van Nieuwenhuysen: Nergens is het maatschappelijke debat over de Europese grondwet breder gevoerd dan in de landen waar een referendum werd georganiseerd. De spreker pleitte voor een grondwetgevend Europees parlement, waarvan het resultaat in een referendum wordt voorgelegd aan de bevolking. Wat vindt hij van het voorstel van de heer Verhulst, die we hier deze voormiddag ook gehoord hebben, om de grote hervorming te laten voor wat ze is en de zaak te fragmenteren per onderwerp en elk resultaat apart voor te leggen?

De heer Natan Hertogen: Mijn opvatting is niet dat Vlaanderen of België beter zijn, dat we Europa moeten vergeten en terugkeren naar de tijd dat we nog een dwerg waren. We moeten er juist iets van maken, zij het iets anders dan wat vandaag wordt voorgesteld.

Het argument van mevrouw Tamsamani over de referenda klopt niet. Als men een referendum over belastingen politiek goed voorbereidt en daar veel tijd en energie insteekt, is de kans groot dat men een meerderheid weet te overtuigen van de zin ervan. De vraag is of men dergelijke uitdagingen wil aangaan of niet.

Mevrouw Anissa Tamsamani: Ik bedoelde dat het niet vanzelfsprekend is om de vraag zodanig genuanceerd te stellen dat men een genuanceerd antwoord krijgt.

De heer Natan Hertogen: Vragen kunnen gemani-puleerd worden maar anderzijds werd iemand als de heer Chirac, die zijn vraag bij het Franse referendum over de Europese Grondwet zelf koos, wel afgestraft. De vraagstelling beïnvloedt het antwoord maar dat is niet het hele verhaal.

De discussie tussen progressieven en linksen over de keuze tussen ‘ja, maar’ en ‘neen, tenzij’ is interessant. Als men telkens opnieuw ‘ja, maar’ antwoordt, zoals de laatste jaren het geval is, verliest men echter de maatschappijveranderende dynamiek die men via een ‘neen, tenzij’ op gang kan brengen.

De heer Jan Roegiers: Europa wordt de laatste twintig jaar bijna maand na maand bijgeschaafd, vooral op de momenten dat er een ‘neen, tenzij’ kwam. Daarmee is altijd rekening gehouden, zij het onvermijdelijk in de vorm van een compromis.

De heer Natan Hertogen: Vraag eens aan syndicalisten of zij vinden dat de Europese wetgeving rekening houdt met hen.

Directe democratie is voor ons geen fetisj, maar een middel om het thans onbestaande debat aan te zwen-gelen. Dat conservatieve opvattingen mee doorwe-gen, klopt. Anderzijds biedt een dergelijk debat een kans voor de linkerkant om opnieuw de link te ma-ken met de mensen die men is kwijtgespeeld maar nodig heeft om een sociaal Europa op te bouwen.

Tweeënhalve dag debatteren in het Vlaams Parle-ment over het Verdrag van Lissabon, toch de Euro-pese staatsvorming, moet men zien tegenover de 365 dagen waarop er over de Belgische staatsher-vorming wordt gesproken in de media en de parle-menten.

Wat het argument van de verscheidenheid betreft, is het zo dat Europa bestaat, met zijn 27 lidstaten. Het is hoegenaamd geen lightversie van een staat. De Vlaams Belangargumentatie brengt ruis in het debat over hoe een sociaal Europa eruit moet zien. Terugke-ren naar het eigen volk is nostalgie, die tijd is voorbij.

Ik hoop dat de heer Kennes niet echt gelooft wat hij zopas komt te zeggen over vrede in Europa. Mis-schien is er wel vrede in Europa, maar de investerin-gen in wapens en een groot leger met het oog op de export hebben niets met pacifisme te maken. Wa-pens hebben altijd consequenties, of ze nu gebruikt worden of niet. Het is niet toevallig dat veel van de adviseurs bij het opstellen van het Verdrag van Lis-sabon banden hebben met de wapenlobby.

Als men vertrekt van de huidige vrije markt kan men onmogelijk uitkomen bij een duurzame en ecologi-

sche economie. Men kan weliswaar een aantal de-tails wijzigen maar uiteindelijk blijkt dat Europa ondanks de vele goede wil niet bijster goed presteert op het vlak van ecologie. Het heeft een gigantische economie en die pleegt roofofbouw op mens en natuur.

De verslaggever,

Anissa
TEMSAMANI

De voorzitter,

Karim
VAN OVERMEIRE